

12431

ՊՐՈԼԵՏԱՐՆԵՐ, ԲՈԼՈՐ ՑԵՐԿՐՆԵՐԻ ՄԻԱՑԵՐ

Խ. Ա. Հ. ՄԻՈՒԹՅԱՆ

Տ Ն Տ Ե Ս Ա Կ Ա Ն

ԲԱՂԱԲԱԿԱՆՈՒԹՅՈՒՆԸ

(Կ Ո Ն Ս Պ Ե Կ Տ)

Կազմեց Պ. ԿՈՒՐՈՉԿԻՆ

Թարգմանություն Պ. ՍԱՐԴՍՈՍՆԻ

338.98(47)

4-99

ՀՐԱՏ. ԱՆԴՐԿ. Ռ. Հ. Դ.
1928—ԹԻՖԼԻՍ

8-98(47)
4-39
48

ՊՐՈԼԵՏԱՐՆԵՐ, ԲՈԼՈՐ ՅԵՐԿՐՆԵՐԻ ՄԻԱՅԵՐ

Խ. Ս. Հ. ՄԻՈՒԹՅԱՆ

28755

Տ Ն Տ Ե Ս Ա Կ Ա Ն

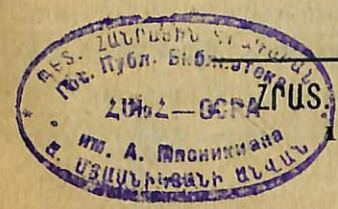
ԲԱՂԱԲԱԿԱՆՈՒԹՅՈՒՆԸ

(Կ Ո Ն Ս Պ Ե Կ Տ)

Գրողը՝ Պ. ԿՈՒՐՈՉԿԻՆ

Թարգմանություն՝ Պ. ՍԱՐԳՍԹՅԱՆԻ

Б 200 11

ԱՆԴՐԿ. Ռ. Հ. Դ.
1928-ԹԻՖԼԻՍ

2010

10954 ււհ

Խ. Ս. Հ. Մ. ՏՆՏԵՍՈՒԹՅԱՆ ԱՌԱՆՁՆԱՀԱՏԿՈՒ- ԹՅՈՒՆՆԵՐԸ ԵՒ ՏՆՏԵՍԱԿԱՆ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆՈՒ- ԹՅԱՆ ՀԻՄՆԱԿԱՆ ԽՆԴԻՐՆԵՐԸ.

1. Կապիտալիզմի սոցիալիզմի անցման շրջանը:

Կապիտալիզմը իր զարգացման ընթացքում մեկ զարում փոխեց աշխարհի տեսքը՝ արհեստանոցները վերածեց հսկայական մեքենաներով կահավորված գործարանների, նվաճեց ելեկտրականության ուժը, յերկրագունդը պատեց յերկաթուղային խիտ ցանցով, ստեղծեց ուժեղ ծովային և ոդային նավատորմիդ, ռադիո ալիքներով լցրեց ոդը:

Սակայն սրա հետ միասին կապիտալիզմը՝ նայելով խորացրեց դասակարգային հակասությունները: Կապիտալիզմը անձրագիր ե՛ր արտադրութեան միջոցները կազմում են մասնավոր սեփականության, վորից բղխում ե գերարտադրություններ, ճգնաժամեր, մասսաների չքավորացումն, դադութային ճնշումներ, իմպերիալիստական պատերազմներ: Հանձինս բանվոր դասակարգի և դադութային ժողովրդների կապիտալիզմը ստեղծեց իրեն անհաշտ թշնամիներ: Բանվոր դասակարգը արդեն թեակոխել ե իր պայքարի շրջանը ընդեմ կապիտալի, պրոլետարիատի դիկտատուրա հաստատելու, բռնադրավածը բռնադրավելու, սոցիալիստական տնտեսություն ստեղծելու համար, վորտեղ չեն լինելու մասնավոր սեփականություն, դասակարգեր և մարդու շահագործումը մարդի կողմից: Արտադրության կենտրոնացման բարձր աստիճանը մի կողմից, և բուրժուազիայի ռեակցիոն դերը տնտեսական հետագայ հառաջդիմության մեջ (իմպերիալիզմի փթումը) մյուս կողմից, անհրաժեշտ են դարձնում կապիտալիզմի սոցիալիզմ անցնելու գործը: Սոցիալիզմը յենթադրում ե արտադրական ուժերի զարգացումն խո-

շոր արդյունաբերութեան ժող-տնտեսութեան մեջ: Միայն այս պայմանում կարելի է իրականացնել ծրագրված հասարակական արդարութիւնը և բաշխումը:

Պրոլետարիատի ղեկաւարտութեան առաջին անհրաժեշտ պայմանն է սոցիալիզմին անցնելու համար, սակայն սա դեռ յեզմ սոցիալիզմ չի: Խոշոր արդիւնաբերութեան արտադրութեան միջոցների ազգայնացումը և հողի մասնավոր սեփականութեան վերացումը նշանակում է զուրս փոխել կալվածատերերին և կապիտալիստներին. սա անհրաժեշտ է մասնավոր սեփականութեան վերացնելու համար, սակայն սա դեռ մասնավոր սեփականութեան վերջնական վոչնչացումն չի: Քանի դեռ գոյութիւն ունեն մանր արտադրողներ (թեկուզ և գործարանների, գաւոռների և հողի մասնավոր սեփականութեան վերացման պայմաններում) դեռ յեզմ գոյութիւն ունի գասակարգերի և կապիտալիզմի հիմքը, ապա ուրեմն և դեռ յեզմ սոցիալիզմ չկա: Մանր տնտեսութեանները չի կարելի վոչնչացնել. նրանց պետք է վերափոխել խոշոր տնտեսութեանների: Մանր տնտեսութեանները խոշորների վերափոխումը կազմում է մի պատմական շրջան կապիտալիզմից սոցիալիզմ անցնելիս: Անցողիկ շրջանը զանազան յերկրների համար միատեսակ չի՝ վորքան շատ են մանր տնտեսութեանները այնքան ավելի երկարատև և դժվարին է անցողիկ շրջանը, վորքան քիչ են՝ այնքան անցումը կարճ և հեշտ է:

Խ. Ս. Հ. Մ. ում պետական իշխանութիւնը պատկանում է բանվոր գասակարգին: Հողի, խոշոր արդյունաբերութեան, բանկերի, հաղորդակցութեան միջոցների մասնավոր սեփականութեան իրավունքը վերացված է: Սոցիալիզմին անցնելու համար պահանջվում է արտադրական ուժերի զարգացում, մանր տնտեսութեանների վերափոխում, ամբողջ տնտեսութեան համայնացում:

Խ. Ս. Հ. Մ. տնտեսութեանը վերլուծելիս մենք տեսնում ենք զանազան տնտեսական ձևերի խալաբարդ պատկեր: Առանց այս առանձնահատկութեանները հաշիւ առնելու չիկարելի խոսել ձեռնարկվող այն հիմնական միջոցների մասին, վորոնք պետք են սոցիալիստական շինարարութեան համար:

2. Խ. Ս. Հ. Մ. սկստական ձևերը:

Խ. Ս. Հ. Մ. տնտեսութեան մեջ մենք տեսնում ենք 5 հատուկ տնտեսական ձևեր:

ա) Բնական տնտեսութիւն: Հեռավոր Հյուսիսի, Կովկասի, Սիբիրի, Թուրքեստանի լեռնային մասերի փակ տնտեսութեաններ, վորոնք կապված չեն շուկայի հետ: Այդ տնտեսութեանների անդրջրհեղեղային տեխնիկան, կուլտուրայի բոլոր հետքերի բացակայութիւնը՝ անա այս տնտեսական ձևի առանձնահատկութիւնը: Բնական տնտեսութիւնը մարդկանց նախապատմական կյանքի մնացորդն է:

բ) Մանր ապրանքային տնտեսութիւն (իրենց տնտեսութեան միջերջները վաճառող գիւղացիական տնտեսութեանները): Մասնավոր մանր սեփականութիւնը ցրում է բազմամիլիոն գիւղացիական մասսան առանձին տնտեսութեանների մեջ: Յաժ տեխնիկան, չքավորութիւնը, ամեն տեսակի նորութեաններին ընդդիմանալը, սովորութեան ուժը, թագավորում է տնտեսական այս ձևում: Մի կտոր հացի պաշարում գիւղացու բոլոր ուժերը սպառվում են իր մանր տնտեսութեան շրջանակներում: Այստեղից և գիւղացու հոգեբանութիւնը՝ վոչ թե սոցիալիստական, այլ մասնավոր սեփականատիրական:

գ) Մասնատիրական կապիտալիզմ (կուլակներ, առևտրականներ, վաշխառուներ, ուրիշի աշխատանքը շահագործող արհեստավորներ): Մասնավոր սեփականութիւնը այստեղ կապվում է դաժան շահագործման հետ, վորը չի հաշտվում Խորհրդային պետութեան՝ հաճախ, վոչ մի որեւքի հետ և իր շահերը մեծացնելու ճրգտումով հատկապես պրոլետարիատի ղեկաւարտութեան վտանգավոր թշնամին է հանդիսանում: Սրանում է կայանում տնտեսական երրորդ ձևի առանձնահատկութիւնը:

դ) Պետական կապիտալիզմ (կապալ, կոնցեսիաներ, առևտրական ընկերութեաններ): Խոշոր արտադրութեաններում մասնավոր սեփականութիւն, վորը հսկողութեան է յենթարկվում պրոլետարական պետութեան կողմից: Պետ-կապիտալիզմը պրոլետարիատի ղեկաւարտութեան տեսակետից ավելի հառաջադիմական է, քան մասնատիրական կապիտալիզմը:

ե) Սոցիալիզմ՝ բանվորական պետութեան ազգայնացրած՝ սեփականութիւն կազմող պետ-արդյունաբերութիւնը, տրանսպորտը, բանկերը, սոցիալիստական շինարարութեան հիմք կազմող և մասնավոր սեփականութիւնն ու շահագործումը ժխտող, տնտեսական ձև: Տնտեսական այս ձևը հանդիսանում է սոցիալիստական

շոր արդյունաբերութեան ժողովնաբերութեան մեջ: Միայն այս պայմանում կարելի է իրականացնել ծրագրված հասարակական արդարութուն և բաշխումն:

Պրոլետարիատի զիկտատուրան առաջին անհրաժեշտ պայմանն է սոցիալիզմին անցնելու համար, սակայն սա դեռ յեվս սոցիալիզմ չի: Խոշոր արդյունաբերութեան արտադրութեան միջոցների ազգայնացումը և հողի մասնավոր սեփականութեան վերացումը նշանակում է գուրս վոնդել կալվածատերերին և կապիտալիստներին, սա անհրաժեշտ է մասնավոր սեփականութեան վերացնելու համար, սակայն սա դեռ մասնավոր սեփականութեան վերջնական վոչնչացումն չի: Քանի դեռ գոյութիւն ունեն մանր արտադրողներ (թեկուզ և գործարանների, զավոդների և հողի մասնավոր սեփականութեան վերացման պայմաններում) դեռ յեվս գոյութիւն ունի գասակարգերի և կապիտալիզմի հիմքը, ապա ուրեմն և դեռ յեվս սոցիալիզմը չկա: Մանր տնտեսութիւնները չի կարելի վոչնչացնել, նրանց պետք է վերափոխել խոշոր տնտեսութիւնների: Մանր տնտեսութիւնները խոշորների վերափոխումը կազմում է մի պատմական շրջան կապիտալիզմից սոցիալիզմ անցնելիս: Անցողիկ շրջանը զանազան յերկրների համար միատեսակ չի՝ վորքան շատ են մանր տնտեսութիւնները այնքան ավելի երկարատև և դժվարին է անցողիկ շրջանը, վորքան քիչ են՝ այնքան անցումը կարճ և հեշտ է:

Խ. Ս. Հ. Մ. ում պետական իշխանութիւնը պատկանում է բանվոր գասակարգին: Հողի, խոշոր արդյունաբերութեան, բանկերի, հաղորդակցութեան միջոցների մասնավոր սեփականութեան իրավունքը վերացված է: Սոցիալիզմին անցնելու համար պահանջվում է արտադրական ուժերի զարգացումն, մանր տնտեսութիւնների վերափոխումն, ամբողջ տնտեսութեան համայնացումն:

Խ. Ս. Հ. Մ. տնտեսութիւնը վերլուծելիս մենք տեսնում ենք զանազան տնտեսական ձևերի խաչաբաղադր պատկեր: Առանց այս առանձնահատկութիւնները հաշվի առնելու չիկարելի խոսել ձեռնարկվող այն հիմնական միջոցների մասին, վորոնք պետք են սոցիալիստական շինարարութեան համար:

2. Խ. Ս. Հ. Մ. սնտեսական ձևերը:

Խ. Ս. Հ. Մ. տնտեսութեան մեջ մենք տեսնում ենք 5 հատուկ տնտեսական ձևեր:

ա) Բնական տնտեսութիւն: Հեռավոր Հյուսիսի, Կովկասի, Սիբիրի, Թուրքեստանի լեռնային մասերի փակ տնտեսութիւններ, վորոնք կապված չեն շուկայի հետ: Այդ տնտեսութիւնների անդր-ջրհեղեղային տեխնիկան, կուլտուրայի բոլոր հետքերի բացակայութիւնը՝ անա այս տնտեսական ձևի առանձնահատկութիւնը: Բնական տնտեսութիւնը մարդկանց նախապատմական կյանքի մնացորդն է:

բ) Մանր ապրանքային տնտեսութիւն (իրենց տնտեսութեան մթերքները վաճառող գիւղացիական տնտեսութիւնները): Մասնավոր մանր սեփականութիւնը ցրում է բազմամիլիոն գիւղացիական մասսան առանձին տնտեսութիւնների մեջ: Յած տեխնիկան, չքավորութիւնը, ամեն տեսակի նորութիւններին ընդդիմանալը, սովորութեան ուժը, թագավորում է տնտեսական այս ձևում: Մի կտոր հացի պաշարում գիւղացու բոլոր ուժերը սպառվում են իր մանր տնտեսութեան շրջանակներում: Այստեղից և գիւղացու հոգեբանութիւնը՝ վոչ թե սոցիալիստական, այլ մասնավոր սեփականատիրական:

գ) Մասնատիրական կապիտալիզմ (կուլակներ, առևտրականներ, վաշխառուներ, ուրիշի աշխատանքը շահագործող արհեստավորներ): Մասնավոր սեփականութիւնը այստեղ կապվում է դաժան շահագործման հետ, վորը չի հաշտվում Խորհրդային պետութեան՝ հաճախ, վոչ մի որեքի հետ և իր շահերը մեծացնելու ճրգտումով հատկապես պրոլետարիատի զիկտատուրայի վտանգավոր թշնամին է հանդիսանում: Սրանում է կայանում տնտեսական երրորդ ձևի առանձնահատկութիւնը:

դ) Պետական կապիտալիզմ (կապալ, կոնցեսսիաներ, առևտրական ընկերութիւններ): Խոշոր արտադրութիւններում մասնավոր սեփականութիւն, վորը հսկողութեան է յենթարկվում պրոլետարական պետութեան կողմից: Պետ-կապիտալիզմը պրոլետարիատի զիկտատուրայի տեսակետից ավելի հառաջադիմական է, քան մասնատիրական կապիտալիզմը:

ե) Սոցիալիզմ՝ բանվորական պետութեան ազգայնացրած՝ սեփականութիւն կազմող պետ-արդյունաբերութիւնը, տրանսպորտը, բանկերը, սոցիալիստական շինարարութեան հիմք կազմող և մասնավոր սեփականութիւնն ու շահագործումը ժխտող, տնտեսական ձև: Տնտեսական այս ձևը հանդիսանում է սոցիալիստական

դեկավարող ուշժր ամբողջ ժող-տնտեսության մեջ: Գյուղատնտեսության մեջ գերակշռողը կազմում է մանր-ապրանքային (միջակ) տնտեսությունը: Միջակը յերկրագործության կենտրոնական դեմքն է: Զբաղորները և կուլակների տնտեսությունները իրենց տեսակարար կշռով հետ են մնում միջակից: Հետհոկտեմբերեան շրջանը ոժանդակեց գյուղի հավասարեցման գործին: 1921 թվա. կաններից հետո շերտավորման պրոցեսը միջակին թողնում է իբրև գյուղատնտեսության կենտրոնական դեմք: Միջակը՝ աշխատավոր գյուղացի է, վորը աշխատում է իր տնտեսության մեջ իր ընտանիքի անդամների հետ միասին, ստանում է իր տնտեսությունից կենսական անհրաժեշտ մթերքներ (հաց, միս) և իր մթերքների ավելցուկը մեծ մասամբ դուրս է հանում շուկա լայն սպառման ապրանքներ և արտադրության միջոցներ (գործիքներ) գնելու համար: Ընդհանրապես միջակը շահագործող չի, մյուս կողմից նա մասնավոր, մանր սեփականատեր է, իբրև դասակարգ նա ցրված է, կայուն չի, մեծ մասամբ ծանրաբեռնված ծանր աշխատանքով, կուլտուրապես հետամնաց է: Արդյունաբերության մեջ գերիշխում է պետական ազգայնացրած արդյունաբերությունը:

3. Բանվոր դասակարգի եւ գյուղացիության սկսեսական կապի ու փաղափական դաշինքի խնդիրը.

Կարելի է արդյոք անմիջապես անցնել սոցիալիզմի, բնական և ապրանքային տնտեսությունները բանվորական պետություն ձեռքում գտնվող խոշոր արդյունաբերության հետ կապել, եթե «տասնյակ վերստեր առանց ճանապարհի» գյուղը բաժանված է երկաթուղիներից, խոշոր արդյունաբերությունից՝ քաղաքից, յեթե նույն քաղաքում չկա «հոյակապ խոշոր մեքենայական ինդուստրիա, ելեքտրական լարացանցով», ինդուստրիա, վորը ընդունակ է կազմակերպելու մթերքների արտադրություն և մատակարարելու մանր հողագործներին լավագույն մթերքներ, ավելի մեծ քանակությամբ, արագ և եժան, քան առաջ: Վոչ, չի կարելի:

Քաղաքացիական կռիվների պայմաններում, անցման այսպիսի փորձի հետևանքով մենք ունեցանք քաղաքի և գյուղի կապի խզումն, նրանց միջի փոխ-գործակցության բացակայություն, մանր արտադրության քայքայումը ավելի ուժեղացավ, խոշոր արդյունաբերու-

թյան վերականգնումը ավելի հետաձգվեց և հեռացվեց, պարզվեց արդյունաբերության և գյուղատնտեսության փակ շրջանառության անտանելիությունը:

1921 թվին քաղաքի և գյուղի տնտեսական կապի խզումը խնդիր դրեց՝ ստեղծել նյետ-արդյունաբերության և գյուղատնտեսության կապ վոչ թե պետական արտադրության և պետական հասարակական բաշխման միջոցով (այդ փորձը մեր տեխնիքական հետամնացության պատճառով չը հաջողվեց), այլ շուկայի և առևտրի միջոցով: Առևտուրը գյուղացուն շահագրգռում է, ստիպում է նրան զարգացնել իր տնտեսությունը: Սակայն սա հարցի մեկ կողմն է:

Այլ բան է շահագրգռել գյուղացուն, այլ բան է նրան սոցիալիզմ տանելը: Գյուղացիությունը իր հիմնական զանգվածում (միջակները) տատանվում է: Կապիտալիստական երկրներում գյուղացիությունը գնում է կապիտալիստական ուղիով, քայքայվում է մեծամասնությունը և հարստանում փոքրամասնությունը: Խ. Ս. Հ. Մ-ում կա ուրիշ ուղի—սոցիալիստական: Գյուղացիությունը սոցիալիստական չի, բայց կարելի է նրան տանել դեպի սոցիալիզմ նրա մասնատիրական շահերը սոցիալիստական արդյունաբերության շահերի հետ կապելու միջոցով: 1917 թվականին գյուղացիությունը գնաց բանվոր դասակարգի հետ, վորովհետև բանվոր դասակարգը կարողացավ նրան շահագրգռել հողով և խաղաղությունամբ: Յեվ հիմա բանվոր դասակարգը հետզհետե դուրս մղելով մասնավոր առևտուրը և արդյունաբերությունը կոոպերացման միջոցով գյուղացիությունը տանում է դեպի սոցիալիզմ:

Կոոպերացիան համախմբում է մանր տնտեսությունները, տալիս է նրանց զարգանալու հնարավորություն և ոգնում է պետարդյունաբերությանը ավելի լավ կապվել գյուղատնտեսության հետ: Կոոպերացման միջոցով գյուղը խոշոր տնտեսության վերափոխելու գործը ենթադրում է կոոպերացման յենթարկված տնտեսությունների համար բարձր տեխնիքական բազայի նախապատրաստություն: Այս պրոցեսը ընթանում է դանդաղ սակայն միակ ուղիղ ճանապարհն է մանր գյուղացիական տնտեսություններից սոցիալիզմին անցնելու համար: Այս իմաստով կոոպերացիան գյուղը սոցիալիզմ տանող ճանապարհն է: Կոոպերացիան բանվոր դասակարգի այն միջոցն է, վորով միացվում են մասնավոր գյուղացիական շահերը սոցիալիզմի շինարարության շահերի հետ:

Պետարդյունաբերութեան և գյուղացիութեան հիմնական զանգվածի (միջակներ) տնտեսական կապը ամրապնդվում է բանվոր դասակարգի և գյուղացիութեան քաղաքական դաշինքով: Յեթե կապի տեսակետից գյուղատնտեսութեան կենտրոնական դեմքը հանդիսանում է միջակը, ապա քաղաքական դաշինքի տեսակետից հիմնական քաղաքական դեմքը հանդիսանում է բատրակը և չքավորը՝ բանվոր դասակարգի հենարանը գյուղում:

Բատրակի և չքավոր գյուղացու միջոցով բանվոր դասակարգը կապվում է միջակի հետ և գրավում նրան իր կողմը: Բատրակը և չքավորը քաղաքականապես ավելի մոտ են բանվոր դասակարգին, քան միջակը, սակայն սրանից չի բղխում, վոր միջակը բանվոր դասակարգի թշնամին է: Բանվոր դասակարգը կարող է իր կողմը գրավել միջակին միայն բատրակի և չքավորի միջոցով: Բանվոր դասակարգի և գյուղացիութեան քաղաքական դաշինքը (գյուղացիութեանը ղեկավարելը) չի կարելի փոխարինել տնտեսական կապի խնդրով, թեպետ և վրը՛ջինս անհրաժեշտ պայմանն է քաղաքական դաշինքի իրագործման համար:

4. Պետական խոռո առդյունաբերության գերիշխող դերը.

Ինչպես քաղաքական բնագավառում սոցիալիզմին անցնելու անհրաժեշտ պայմանը հանդիսանում է պրոլետարիատի զիկտատումը (պրոլետարիատի գերիշխանութունը գյուղացու հետ դաշնակցած), այնպես էլ տնտեսական բնագավառում սոցիալիզմի շինարարութեան անհրաժեշտ պայմանը հանդիսանում է խոշոր պետարդյունաբերութեան գերիշխանութունը, նրա ղեկավարող դերը և Ս. Մ. Ն. Մ. տնտեսութեան մեջ: Նոր տնտեսական քաղաքականութունը թույլատրում է սոցիալիստական և կապիտալիստական տարրերի պայքարը և նախատեսում է սոցիալիստական տարրերի հաղթանակը կապիտալիստականների վրա: Քաղաքում և գյուղում պայքարում են յերկու սկզբմունքներ՝ սոցիալիստականը և կապիտալիստականը: Սոցիալիստական շինարարութեան հաջողութունները մենք պետք է գնահատենք ի նկատի ունենալով, թե վորքան պետական սկզբմունքը (սոցիալիստական տարրերը) առաջ է ընթանում և վորքան կապիտալիստականը նահանջում:

Հետևյալ տվյալները ցույց են տալիս մեր առաջխաղացումը դեպի սոցիալիզմ:

ա) Պետական և կոոպերատիվ տնտեսութունների աճումը ըստ վարձու աշխատանքի (տոկոսներով):

Պետական: Կոոպերատիվ: Մասնավոր:

1923 — 24 թ.	62,8	7,1	30,1
1924 — 25 թ.	61,1	8,9	30,0
1925 — 26 թ.	63,0	8,9	28,1
1926 — 27 թ.	62,9	9,1	28,1

բ) Պետական և կոոպերատիվ տնտեսութունների ընդհանուր արտադրանքի աճումը: (տոկոսներով):

Պետական: Կոոպերատիվ: Մասնավոր:

1923 — 24 թ.	34,5	2,6	62,9
1924 — 25 թ.	35,7	2,8	61,5
1925 — 26 թ.	37,6	3,2	52,2
1926 — 27 թ.	39,1	3,3	57,6

գ) Ժող-տնտեսութեան հիմնական ֆոնդերը բաժանվում են հետևյալ ձևով (միլիոն չեք. ռուբլիներով):

Պետական: Կոոպերատիվ: Մասնավոր:

1923 — 24 թ.	24,871	347	24,341
1924 — 25 թ.	24,667	367	24,880
1925 — 26 թ.	24,792	423	25,467
1926 — 27 թ.	25,817	523	26,093
1927 — 28 թ. (ենթադրվում է)	27,052	620	26,858

Համայնացման պրոցեսը ավելի արագորեն զարգանում է քաղաքում և շատ դանդաղ գյուղում, վորտեղ մինչև անգամ ցույց է տալիս համայնացրած սեկտորի հարաբերական անկում վորոշ տարիներում:

ա) պետական և կոոպերատիվ տնտեսութունների ընդհանուր արտադրանքի աճումը քաղաքում և գյուղում (տոկոսներով):

Առդյունաբերութեան ընդհանուր արտադրանքի աճումը:

Պետական: Կոոպերատիվ: Մասնավոր:

1923 — 24 թ.	69,6	5,5	24,9
1924 — 25 թ.	72,1	6,1	21,8
1925 — 26 թ.	74,5	6,7	18,8
1926 — 27 թ.	75,3	6,6	18,1

Գյուղատնտեսութեան ընդհանուր արտադրանքի աճումը:

Պետական: Կոոպերատիվ: Մասնավոր:

1923 — 24 թ.	13,2	0,7	86,1
--------------	------	-----	------

1924—25 թ.	12,8	0,8	86,4
1925—26 թ.	11,4	0,8	87,8
1926—27 թ.	11,5	0,8	87,7

բ) Պետական և կոոպերատիվների տնտեսական աճումը ըստ վարձու աշխատանքի (համարիչը ցույց է տալիս արդյունաբերությունը, հայտարարը գյուղատնտեսությունը: (Թվերը ցույց են տրված տոկոսներով):

Պետական: Կոոպերատիվ: Մասնավոր:			
1923—24 թ.	80,1	7,7	12,2
	13,1	4,6	82,3
1924—25 թ.	80,6	8,9	10,5
	10,8	5,2	84,0
1925—26 թ.	82,7	81,	9,2
	10,8	5,1	84,1
1926—27 թ.	82,7	8,1	9,2
	10,2	4,9	84,9

Վերջապես ապրանքաշրջանառություն մեջ պետական և կոոպերատիվ առևտուրը զուրա են մղում մասնավորին, վորը յերևում է հետևեալ թվերից:

Պետական և կոոպերատ առևտրի բաժինը: Մասնավորի բաժինը:		
1923—24 թ.	59,2 ⁰ / ₀	40,8 ⁰ / ₀
1924—25 թ.	73,0 ⁰ / ₀	27,0 ⁰ / ₀
1925—26 թ.	76,0 ⁰ / ₀	24,0 ⁰ / ₀
1926—27 թ.	78,0 ⁰ / ₀	22,0 ⁰ / ₀

Այս տվյալները ցույց են տալիս պետական և կոոպերատիվ (համայնացրված) արդյունաբերություն ու առևտրի աճումը և կապիտալիստական տարրերի նահանջը:

5. Ինդուստրիալիզացիա:

Վերաշինման շրջանի վերջանալուց հետո արդյունաբերության և գյուղատնտեսության բնագավառներում խորհրդային պետությունը առաջադրվում է հիմնական խնդիր՝ այն է ինդուստրիալիզացիայի խնդիրը: Յերկրի ինդուստրիալիզացիան նշանակում է արդյունաբերական շինարարության այնպիսի զարգացում, վորը կտա հնարավորություն արտադրել արտադրություն միջոցներ յերկրի ներսում և դրանով թուլացնել ի. Ս. Ն. Մ. կախումը կապիտալիստական

աշխարհից: ի. Ս. Ն. Մ. ինդուստրիալիզացիան տնտեսական շրջա-
րարություն հիմնական զիծն է, վորը ընդգծել է XIV' Կուս-համա-
գումարը:

Բանվոր դասակարգին ժառանգություն մնաց յերկրագործական յերկիր: Բանվորական պետություն խնդիրն է այնպես վերաբաժանել արտադրական ուժերը, վորպեսզի ագրար-արդյունաբերական յերկիրը վերածի արդյունաբերա-ագրարային յերկրի: Սեփական մեքենայականուցման, գյուղատնտեսություն հում նյութը սպառող գործարանների և զավոդների թվի ավելացումը կազմում է յերկար տարիների հիմնական խնդիրը: Սրանով կ'ապահովվի արդյունաբերության գերիշխանությունը ժող-տնտեսություն մեջ և կըթուլանա ի. Ս. Ն. Մ. կախումը կապիտալիստական աշխարհից: XV' Կուս-կոնֆերանսը հաստատեց տնտեսական շինարարություն այս հիմնական խնդիրը:

6. Սոցիալիզմի կառուցումը կապիտալիստական Երչապատմ:

Կապիտալիստական շրջապատման և կապիտալիզմի մասնակի կայունացման պայմաններում բանվոր դասակարգի և նրա կուսակցություն բոլոր ուժերը ուղղված են տնտեսական ճակատ: Հնարավոր է արդյոք հաղթական սոցիալիստական շինարարություն ի. Ս. Ն. Մ-ում համաշխարհային հեղափոխություն ձրգծրգվող պայմաններում:

«Կուսակցությունը յերևում է նրանից, վոր մեր հեղափոխությունը վոչ միայն մի կոչ, ազդանշան ու յերակետ է Արևմուտքի սոցիալիստական հեղափոխության համար, այլ նա սրա հետ միասին հանդիսանում է առաջինը՝ համաշխարհային հեղափոխության հետագա ծավալման բազան և երկրորդը, նա բաց է անում անցողիկ շրջան կապիտալիզմից դեպի սոցիալիզմ ի. Ս. Ն. Մ-ի ութն համար (պրոլետարիատի զիկտատուրա), վորի ընթացքում, պրոլետարիատը գյուղացիության հանդեպ ճիշտ քաղաքականություն վարելու դեպքում հաջողությամբ կըկառուցի լրիվ սոցիալիստական հասարակություն, յեթե, իհարկե, միջազգային հեղափոխական շարժման ուժը մեկ կողմից և ի. Ս. Ն. Մ. պրոլետարիատի ուժը մյուս կողմից բավականաչափ մեծ կլինեն վորպեսզի պաշտպանեն ի. Ս. Ն. Մ-յունը ռազմական ինտերվենցիայից և իմպերիալիզմից: (XV' Կուս-կոնֆերանսի բանաձևերից):

Յեղեղով տնտեսական շինարարութեան հիմնական պայմաններէն ու խնդիրներէն մենք կանցնենք բանվորական պետութեան կողմից գործադրվող միջոցների ուսումնասիրութեանը, տնտեսութեան առանձին բնագավառներում (գյուղատնտեսութեան արդյունաբերութեան, կոոպերացիայի և առևտրի):

Տնտեսութեան բնագավառում բանվոր դասակարգի և նրա կուսակցութեան կողմից սոցիալիզմը ամրապնդելու համար ձեռք առնված միջոցների ուսումնասիրութեանը կազմում է տնտեսական քաղաքականութեան դասընթացի բովանդակութեանը: Մինչև բուն նյութին անցնելը անհրաժեշտ է տալ նոր տնտեսական քաղաքականութեան (նեպի) ավելի լրիվ բնորոշումը, նրան «ազգական կոմունիզմի» շրջանի հետ համեմատելու միջոցով:

ՌԱԶՄԱԿԱՆ ԿՈՄՄՈՒՆԻԶՄԸ ԵՒ ՆՈՐ ՏՆՏԵՍԱԿԱՆ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆՈՒԹՅՈՒՆԸ.

1. Պայքար պրոլետարիատի դիկտատուրայի համար:

Կապիտալիզմի պայմաններում բանվոր դասակարգը սոցիալիզմի կառուցման փորձ և մանրամասն ցուցմունքներ չունի: Միայն իշխանութիւնը բանվոր դասակարգի ձեռքն անցնելուց հետո վերջինս գործնականում սկսում է սոցիալիզմին անցնելու գործը: Խորհրդային Միութեան տնտեսութեան հետաձուգ տեխնիկան և մանր գյուղացիական տնտեսութեաններին մեծ քանակը բարդացնում են սոցիալիստական շինարարութեան առաջին փորձը: Այդ պատճառով բանվոր դասակարգը և կուսակցութիւնը առավել յեզմ մեծ ուժեր և ուշադրութիւն պետք է դարձնեն տնտեսական շինարարութեան խնդրին, արդյունաբերութեան և գյուղատնտեսութեան զարգացումը սոցիալիստական հունի մեջ դնելու համար:

Բուրժուազիայի դեմ պայքարելու համար կուսակցութիւնը և բանվոր դասակարգը պատմականորեն ստիպված էին առաջին հերթին դնել ծրագրի քաղաքական խնդիրը՝ այն է իշխանութեան նվաճումը և ամրացումը: Ռուսական և միջազգային բուրժուազիայի կատաղի դիմադրութեան և պրոլետարիատի դիկտատուրայի գործի (քաղաքացիական կռիւներին) պայմաններում տնտեսական հարցերը ամբողջովին ենթարկվում են քաղաքական խնդրին: Յերբ անցնում է

ազգական վտանգը պրոլետարիատը և նրա կուսակցութիւնը առաջադրում են տնտեսական սոցիալիստական շինարարութեան խնդիրը:

2. Բոլշևիկներին ճնշեալ և փախաւորութիւնը Հոկտեմբերին:

Իմպերիալիստական պատերազմը իր անհափ ծախսերով քայքայեց Ռուսաստանի տնտեսութիւնը: Յանքների տարածութիւնը 1913 թվին կազմում էր 83 միլիոն դեսյատին, իսկ 1916—17 թ. ընդամենը 79 միլիոն դես. Հացի բերքը մեկ դեսյատինից 1913 թ. հավասար էր 50,3 փթի, իսկ 1917 թ. 45,8 փութ: Գյուղատնտեսութեան արտադրանքը 500 միլիոն փութով կրճատվեց (3.850 միլ. փութ 1913 թ. և 3.350 միլ. փութ 1917 թ. Արդյունաբերութեան արտադրանքը 1913 թվին հավասար էր 5.620 միլ. ռուբլի. 1917 թվին—4.344 միլ. ռուբ. Առանձնապէս տուժեց լեռնարդյունաբերութիւնը (1913 թ.—929 միլ. ռուբլի, 1917 թ.—485 միլ. ռուբ.) 1913 թվին Դոնավազանում արտադրված էր 1750 միլ. փութ ածուխ, իսկ 1917 թվին—1462 միլ. փութ: Ծայր աստիճանի քայքայված էր տրանսպորտը: Ժամանակավոր կառավարութիւնը չէր կարողանում կանգնեցնել փլզումը: Մոտենում էր սովը:

Բոլշևիկները պահանջում էին հողը տալ գյուղացիներին, ազգայնացնել բանկերը, արտադրութեան մեջ սահմանել բանվորական վերահսկողութիւն և ամբողջ տնտեսութեան մեջ մտցնել խիստ հաշվեառում, տնտեսութիւնը հետագա փլզումից ազատելու համար: Այս պահանջներից էր կազմված բոլշևիկներին տնտեսական ծրագիրը 1917 թվին, — իշխանութիւնը նվաճելու շրջանում: Կուսակցութեան ծրագրում առաջարկված էր վոչ թե հողի համայնացում (սոցիալիզացիա) այլ ազգայնացում (նացիոնալիզացիա): Բոլշևիկները զիջելով գյուղացիութեան պահանջներին անցկացրեցին հողի սոցիալիզացիան, վորովհետև առանց գյուղացիութեան աջակցութեան անհնարին էր նվաճել և պաշտպանել պրոլետարիական իշխանութիւնը: Բանվորական վերահսկողութիւնը արտադրութեան մեջ մի անցողիկ միջոց էր ձեռնարկութեանները ազգայնացնելու գործում: Վերահսկողութեան միջոցով բանվոր դասակարգը սովորում էր ղեկավարել արտադրութիւնը:

3. Պէտ-կապիտալիզմի առաջադրումը:

Կապիտալիստների ընդդիմադրութեան և բանվորական վերա-

հսկողութեանը չյենթարկվելու հետևանքով, Խորհրդային իշխանութիւնը ստիպված է լինում բռնագրավման յենթարկել խոշոր արդյունաբերութիւնը: 1917 թվի վերջին և 1918 թվի սկզբին խոշոր արդյունաբերութեան բռնագրավումը ստանում է լայն տարրերային թափ: Բռնագրավող ունեցվածքը հաշվեառման չէր յենթարկվում և չէր կազմակերպվում: Կուսակցութեան մեծամասնութիւնը ընկ. Լենինի ղեղավարութեամբ առաջարկում է դադարեցնել կապիտալիստական ձեռնարկութիւնների բռնագրավումը և ուշադրութիւնը փոխադրել արտադրութեան հաշվեառման և կազմակերպման վրա: Բռնագրավումը վոչ թե ինքնանպատակ է, այլ միջոց կապիտալիստների դեմ կռիւնում համար: Բռնագրավված գործարանները և գավոռները պետք է աշխատեն: Բայց, քանի վոր բռնվոր դասակարգը արտադրութեան կազմակերպման ասպարիզում փորձ չունի, պետք է ոգտագործել այն կապիտալիստներին, վորոնք ցանկանում են աշխատել բանվորական վերահսկողութեան տակ, շահագրգռել նրանց, վորպեսզի նրանք կազմարեւպեն գործարանների և գավոռների աշխատանքը: Տնտեսական այս սիստեմը, յերբ կապիտալիստները մասնակցում են տնտեսութեանը բանվորական վերահսկողութեան ներքո, կոչվում է «պետական կապիտալիզմ» (պրոլետարական պետութեան պայմաններում): Պետ-կապիտալիզմը - քայլ է դեպի սոցիալիզմ: Յեթե կապիտալիստները բանվորական վերահսկողութեան տակ կրկանոնավորեն խոշոր արդյունաբերութիւնը, կբարձրացնեն աշխատանքի արտադրողականութիւնը, իսկ բանվոր դասակարգը կապիտալիստներից կբստվորի տնտեսութեան կազմակերպման գործը, այդ տեսակի պետական կապիտալիզմից մինչև սոցիալիզմ հեռու չի: Պետութեան գլուխ անցած բանվոր դասակարգից ընկ Լենինը պահանջում էր՝ «ճիշտ և բարեխղճորեն պահպանիր փողի հաշիվը, կառավարիր խնայողաբար, ծուլութիւն մի անի, մի գողանա, աշխատանքում պաշտպանիր ամենախստագոյն կարգապահութիւն»:

Կուսակցութեան մյուս մասը չէր համաձայնվում պետ-կապիտալիզմի հետ, մեղադրում էր Լենինին, վոր իբր թե նա յերկիրը դեպի հետ, դեպի կապիտալիզմն է տանում և իր կողմից առաջադրում էր շարունակել սկսված բռնագրավումը մինչև վերջ, բոլոր ձեռնարկութիւնները կենտրոնացնել պետութեան ձեռքում, վոչ մի համաձայնութեան չըգալ կապիտալիստների հետ:

4. Ռազմական կոմունիզմ:

Արդյունաբերութեան բնագավառում պետական կապիտալիզմին անցնելու ծրագիրը կայնքում չը կիրառվեց, վորովհետև 1918 թվի ամառը խաղաղ դադարը փոխվեց քաղաքացիական պատերազմի (չխոստովակները, Կոլչակ, անգլիական դեսսանտ, Դենիկին, Յուդենիչ, Վրանգել, սպիտակ լեհեր): Պաշարված պայմաններում, զորահավաքի, խիստ հաշվեառման ու միջոցները խնայողաբար բաշխելու նպատակներով և առաջին հերթին ռազմաճակատի կարիքները բավարարելու համար, կուսակցութիւնը դիմում է վոչ միայն խոշոր, այլ և միջակ ու մինչև անգամ մանր արդյունաբերութեան բռնագրավման: Բռնագրավվում են բոլոր պահեստների ու առևտրական ձեռնարկութիւնների ունեցվածքը: Բանակը պարենով ապահովելու համար գլուղում մտցվում է մասնադրումը (երբ գլուղացիները իենց բոլոր ավելցուկները հանձնում են պետութեան): Վոչնչացվում է առևտուրը և սրա հետ միասին դրամական տնտեսութիւնը խորհրդ-դրամանիշի անընդհատ անկման հետևանքով, վերածվում է բնական տնտեսութեան (աշխատավարձը վճարվում է բնական մթերքներով, ազգաբնակչութեանը մթերքները բախշվում են բնական ձեռքով):

Առևտրական հարաբերութիւնների, շուկայի և դրամական տնտեսութեան վոչնչացման պայմաններում, ռազմաճակատի, արդյունաբերութեան և ազգաբնակչութեան կարիքները բավարարելու համար (քարտայկն քաղցած փայերի միջոցով), յերկրի տնտեսական բոլոր միջոցները պետութեան ձեռքին կենտրոնացնելու սիստեմը կոչվում է ռազմական կոմունիզմ:

Ռազմական կոմունիզմը բանվորական պետութեանը տվեց չափազանց մեծ միջոցներ հակա-հեղափոխութեան դեմ կռիւնում համար: Առանց ռազմական կոմունիզմի թշնամուն հաղթել չէր կարելի: Սակայն մյուս կողմից պատերազմի հետևանքով ծնված ռազմական կոմունիզմը չէր կարող ծառայել միջոց կոմունիստական արտադրութեանը և բաշխման անցնելու համար: Քաղաքացիական կռիւների ժամանակ գլուղացիութիւնը (չքավորները և միջակները) դաշնակցած բանվոր դասակարգի հետ և նրա ղեկավարութեամբ կռիւում էր հակահեղափոխական գեներալների դեմ հողի համար: Ընդհանուր թշնամին նրանց միացնում էր: Միևնույն ժամանակ

հակոգությանը չյենթարկվելու հետևանքով, Խորհրդային իշխանությունը ստիպված է լինում բռնագրավման յենթարկել խոշոր արդյունաբերությունը: 1917 թվի վերջին և 1918 թվի սկզբին խոշոր արդյունաբերության բռնագրավումը ստանում է լայն տարրերային թափ: Բռնագրավվող ունեցվածքը հաշվեառման չէր յենթարկվում և չէր կազմակերպվում: Կուսակցության մեծամասնությունը ընկ. Լենինի ղեղավարությամբ առաջարկում է դադարեցնել կապիտալիստական ձեռնարկությունների բռնագրավումը և ուշադրությունը փոխադրել արտադրության հաշվեառման և կազմակերպման վրա: Բռնագրավումը վոչ թե ինքնանպատակ է, այլ միջոց կապիտալիստների դեմ կռվելու համար: Բռնագրավված գործարանները և գավոռները պետք է աշխատեն: Բայց, քանի վոր բոնվոր դասակարգը արտադրության կազմակերպման ասպարիզում փորձ չունի, պետք է ոգտագործել այն կապիտալիստներին, վորոնք ցանկանում են աշխատել բանվորական վերահսկողութեան տակ, շահագրգռել նրանց, վորպեսզի նրանք կազմարեպեն գործարանների և գավոռների աշխատանքը: Տնտեսական այս սխտեմը, յերբ կապիտալիստները մասնակցում են տնտեսությանը բանվորական վերահսկողության ներքո, կոչվում է «պետական կապիտալիզմ» (պրոլետարական պետության պայմաններում): Պետ-կապիտալիզմը - քայլ է դեպի սոցիալիզմ: Յեթե կապիտալիստները բանվորական վերահսկողության տակ կրկանոնավորեն խոշոր արդյունաբերությունը, կբարձրացնեն աշխատանքի արտադրողականությունը, իսկ բանվոր դասակարգը կապիտալիստներից կըստվորի տնտեսության կազմակերպման գործը, այդ տեսակի պետական կապիտալիզմից մինչև սոցիալիզմ հեռու չի: Պետության գլուխ անցած բանվոր դասակարգից ընկ Լենինը պահանջում էր՝ «ճիշտ և բարեխղճորեն պահպանիր փողի հաշիվը, կառավարիր խնայողաբար, ծուլություն մի անի, մի գողանա, աշխատանքում պաշտպանիր ամենախստագույն կարգապահություն»:

Կուսակցության մյուս մասը չէր համաձայնվում պետ-կապիտալիզմի հետ, մեղադրում էր Լենինին, վոր իբր թե նա յերկիրը դեպի հետ, դեպի կապիտալիզմ է տանում և իր կողմից առաջադրում էր շարունակել սկսված բռնագրավումը մինչև վերջ, բոլոր ձեռնարկությունները կենտրոնացնել պետության ձեռքում, վոչ մի համաձայնութեան չըգալ կապիտալիստների հետ:

4. Ռազմական կոմունիզմ:

Արդյունաբերության բնագավառում պետական կապիտալիզմին անցնելու ծրագիրը կայնքում չը կիրառվեց, վորովհետև 1918 թվի ամսուր խաղաղ դադարը փոխվեց քաղաքացիական պատերազմի (չեխո-սլովակները, կոլչակ, անգլիական դեսանտ, Դենիկին, Յուդենիչ, Վրանգել, սպիտակ լեներ): Պաշարված պայմաններում, զորահավաքի, խիստ հաշվեառման ու միջոցները խնայողաբար բաշխելու նպատակներով և առաջին հերթին ռազմաճակատի կարիքները բավարարելու համար, կուսակցությունը դիմում է վոչ միայն խոշոր, այլ և միջակ ու մինչև անգամ մանր արդյունաբերության բռնագրավման: Բռնագրավվում են բոլոր պահեստների ու առևտրական ձեռնարկությունների ունեցվածքը: Բանակը պարենով ապահովելու համար գյուղում մտցվում է մասնադրումը (երբ գյուղացիները իենց բոլոր ավելցուկները հանձնում են պետությանը): Վոչնչացվում է առևտուրը և սրա հետ միասին դրամական տնտեսությունը խորհրդ-դրամանիշի անընդհատ անկման հետևանքով, վերածվում է բնական տնտեսության (աշխատավարձը վճարվում է բնական մթերքներով, ազգաբնակչությանը մթերքները բախշվում են բնական ձևով):

Առևտրական հարաբերությունների, շուկայի և դրամական տնտեսության վոչընչացման պայմաններում, ռազմաճակատի, արդյունաբերության և ազգաբնակչության կարիքները բավարարելու համար (քարտայկն քաղցած փայերի միջոցով), յերկրի տնտեսական բոլոր միջոցները պետության ձեռքին կենտրոնացնելու սխտեմը կոչվում է ռազմական կոմունիզմ:

Ռազմական կոմունիզմը բանվորական պետությանը տվեց չափազանց մեծ միջոցներ հակա-հեղափոխության դեմ կռվելու համար: Առանց ռազմական կոմունիզմի թշնամուն հաղթել չէր կարելի: Սակայն մյուս կողմից պատերազմի հետևանքով ծնված ռազմական կոմունիզմը չէր կարող ծառայել միջոց կոմունիստական արտադրությանը և բաշխման անցնելու համար: Քաղաքացիական կռիվների ժամանակ գյուղացիությունը (չքավորները և միջակները) դաշնակցած բանվոր դասակարգի հետ և նրա ղեկավարությամբ կռվում էր հակահեղափոխական գեներալների դեմ հողի համար: Ընդհանուր թշնամին նրանց միացնում էր: Միևնույն ժամանակ

մասնատրուժը խորթ եր գյուղացուն և նրան չեր շահագրգռում: Չընայած պետութայն փորձերին միջամտելու և գյուղատնտեսութայնը վարչական կարգով ծրագրման յենթարկելու (ցանք-կոմներ), գյուղացիութայնը հետզհետե կրճատում և ցանքսերի տարածութայնը: 1920 թվականին գյուղացիութայն բերքը համեմատած 1913 թվի հետ կրճատվում է 37⁰/₁₀₀-ով, ձիերի թիվը կրճատվում է 25⁰/₁₀₀ և խոշոր յեղջուրավոր անասունների թիվը — 21⁰/₁₀₀: Սովի, հում նյութի բացակայութայն և քայքայված տրանսպորտի պայմաններում գլխավորապես ռազմաճակատի կարիքները բավարարող արդյունաբերութայնը արագ թափով ընկնում է: Հետևյալ թվերը ցույց են տալիս արդյունաբերութայն առանձին ճյուղերի անկումը 1920 թվականին: (1913 թվականի արտադրանքը ընդունված է իբրև 100⁰/₁₀₀:

Նավթ	—	—	—	42,7	0/100
Ծխախոտ	—	—	—	42,3	0/100
Աղ	—	—	—	30	0/100
Մախորկա	—	—	—	20	0/100
Լուցկի	—	—	—	14	0/100
Ելեքտրական մեքենաներ	—	—	—	10	0/100
Բամբակի գործվածքներ	—	—	—	5,1	0/100
Բուսական հողեր	—	—	—	3	0/100
Ձուգունի արտադրութայն	—	—	—	2,4	0/100
Հանքեր	—	—	—	1,7	0/100
Քարածուխ	—	—	—	27	0/100
Կաշի	—	—	—	38	0/100
Բրդի գործվածքներ	—	—	—	27,5	0/100
Պողպատի արտադրութայն	—	—	—	0	
Շագանակներ	—	—	—	14,8	0/100
Գութաններ	—	—	—	13,3	0/100
Շաքար	—	—	—	6,7	0/100
Վագոններ	—	—	—	4,2	0/100
Ցեմենտ	—	—	—	3	0/100
Աղյուսներ	—	—	—	2,1	0/100

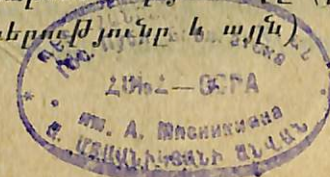
1920-21 թվին կազմված ծրագրի չը իրականանալու հետևանքով տնտեսական (վառելանյութի, պարենի, տրանսպորտ) ճգնաժամը աճելի սրվեց և վերածվեց քաղաքական ճգնաժամի: Կրոնչատի ապս-

տամբությունը, գյուղացիների յելույթները խորհրդային իշխանութայն դեմ (Սիբիրում, Տամբուսկու նահանգում) կուսակցութայն առաջ դրեցին տնտեսական քաղաքականութայն փոխելու հարցը:

5. Նոր սկեստական քաղաքականություն (Ն. Ե. Պ.)

Ինչից պետք եր սկսել: Գյուղացիութայն գեղոնութայնների հետ միասին, գյուղատնտեսութայն անկումը թելադրում եր անցկացնել մի շարք աշխատի միջոցներ, վորոնք պետք է գյուղացիութայնը իբրև մանր ապրանքարտադրողների շահագրգռելին: Մյուս կողմից յեվս պետք եր սկսել գյուղատնտեսութայնից, վորովհետև գյուղատնտեսութայնը զարգացնելով միայն կարելի եր ստեղծել արդյունաբերութայն հիմք (պարեն, հում նյութ, վառելանյութ): Իսկ ինչպես շահագրգռել գյուղացիութայնը, յերբ պետութայնը չունեի լավ կահավորված արդյունաբերութայն, վորպեսզի անմիջապես (պետական բաշխման միջոցով) վերցրված հացի փոխարեն գյուղացիութայնը տար արդյունաբերական ապրանքներ: Միակ ճանապարհը՝ մասնատրուժը պարենատուրքով փոխարինելը և ազատ առևտրի թույլ տալն եր: Պետութայնը պարենատուրքի ձևով վերցնում է գյուղացիութայնից նրա մթերքների մի մասը, թողնելով գյուղացու մոտ ավելացուկ, վորը վերջինս գուրս է հանում շուկա և փոխարինում արդյունաբերական ապրանքների հետ: Այսպիսով գյուղացին շահագրգռվում է զարգացնել իր տնտեսութայնը, իսկ պետութայնը առևտրի միջոցով խնդիր է դնում շահագրգռել գյուղացուն իր հետ տնտեսապես կապելու համար: (Տալով նրան գյուղատնտեսութայն մթերքների փոխարեն քաղաքի արդյունաբերական ապրանքներ ավելի լավ վորակի և ավելի եթան գնով, քան դա առնում եր կապիտալիստը): Առևտուրը դառնում է տնտեսական շահագրգռման, բանվոր դասակարգի և գյուղացիութայն տնտեսական դրաման ձև:

Քաղաքի արդյունաբերութայնը զարգացնելու և աշխուժացնելու համար, պետութայնը թողնում է իր ձեռքին միայն խոշոր, լավ կահավորված ձեռնարկութայնները: Մանր ձեռնարկութայնները միջոցների պակասութայն պատճառով տրվում են կապալով մասնավոր ձեռնարկատերերին և կոոպերատիվ կազմակերպութայնների: Բնական հարուստութայնները (լեռնարդյունաբերութայնը, անտառարդյունաբերութայնը և այլն) մշակելու համար պետու-

թյունը տալիս է ոտաբյերկըյա խոշոր կապիտալիստներին կոնցեսսիաներ:

Պարենտուրը մտցնելը, ազատ առևտրի թուլատրությունը, ձեռնարկությունները կապալով և կոնցեսսիաներով տալը նշանակում է կապիտալիզմի թուլատրումն (քաղաքում-մասնավոր առևտրականներ, կապիտալիստ կոնցեսսիոներներ, գյուղում չարչիներ, կուլակներ և տնայնագործներ):

Շուկան դառնում է տնտեսական շինարարության նոր մեթոդ, մի կողմից պետական ու կոոպերատիվ արդյունաբերության և առևտրի ու մյուս կողմից մասնավոր արդյունաբերության և առևտրի փոխադարձ մրցման մեթոդ: Վոչ թե պետական անմիջական արտադրության և բաշխման հիման վրա, այլ տնտեսական հաշվի, շուկայի, մասնավոր առևտրականի ու արտադրողի հետ մրցելու միջոցով, պետությունը ամրացնում է իր տնտեսական գերիշխող բարձրունքները, կապվում է գյուղատնտեսության հետ և տանում նրան իր հետևից:

Նեպը նշանակում է դասակարգային պայքար տնտեսական ձև-կառույց: Յերկու սկզբունքներ պայքարում են իրար հետ, կապիտալիստականը և սոցիալիստականը: Ով ունի կրկարողանա՞ արդյոք բանվոր դասակարգը դուրս մղել կապիտալիզմին և գյուղացիությանը (չքաղվորներին ու միջակներին) տանել իր հետևից, թե կապիտալիստները գուրս կըմղեն պետարդյունաբերությունը ու առևտուրը և միջակներին կըգլորեն կուլակների գիրկը: Տնտեսական շինարարության փորձը (տես ներածական գրույցի թվերը) տալիս է պետ. և կոոպերատիվ արդյունաբերության ու առևտրի բացարձակ և հարաբերական անընդհատ աճումը, իսկ մյուս կողմից կապիտալիստական տարրերի նահանջը (թեպետ և կապիտալիզմի բացարձակ աճման հետ միասին):

Նեպը-բանվոր դասակարգի կուսակցության քաղաքականությունն է պրոլետարիատի դիկտատուրայի պայմաններում, վորը թուլատրում է կապիտալիստական մրցման մեթոդները և վորը նպատակ է դնում սոցիալիստական տարրերի հաղթանակը կապիտալիստականների վրա:

Ռազմական կոմմունիզմից Նեպին անցնելը նշանակում էր պրոլետարիատի նահանջը տնտեսական ձև-կառույցում նոր հարձակումների անցնելու համար: Կուսակցության տակտիկան Նեպին անցնելիս

լենինը համեմատում է Պորտ-Ռիտուրի գրավման հետ: Ճակատային գրոհը կապիտալիզմի դեմ չհաջողվեց, պրոլետարիատը պետք է նահանջի, վորպեսզի վերագոսավորելով իր շարքերը ճիշտ պաշարման դիմի ընդդեմ կապիտալիզմի: Կուսակցությունը նահանջեց ազատ առևտրի դիրքերը, ամրացրեց արդյունաբերությունը, պետական ու կոոպերատիվ առևտուրը արդեն դիմում են հարձակման կապիտալիզմի դեմ՝ զարգացնելով սոցիալիստական տարրերը, տնտեսական մրցման միջոցով ստիպելով կապիտալիստական տարրերին նահանջել:

Շատերը կարծում են, վոր Նեպը՝ միջազգային հեղափոխության ձգձգվելու հետևանքն է, կամ Նեպը անհրաժեշտ ու հատուկ է միայն Ռուսաստանի նման մանր-գյուղացիական յերկրին: Սա սխալ է: Իրականում կան ընդհանուր պատճառներ, վորոնք պայմանավորում են Նեպի անհրաժեշտությունը յուրաքանչյուր յերկրի համար: Այդ պատճառներից մեկն այն է, վոր շատ կապիտալիստական յերկրներում (վոչ միայն Ռուսաստանում) կան այս կամ այն չափով մանր տնտեսություններ: Մյուս յերկրներում կապիտալիզմի խորտակումից և իշխանությունը վերցնելուց հետո պրոլետարիատը վոչ թե կըբռնազրավի մանր և միջակ սեփականատերի ունեցվածքը վոչ թե նրանց կը վոչնչացնի, այլ պետարդյունաբերության և մասնավոր արդյունաբերության տնտեսական պայքարի մեջոցով հետզհետե կըձևափոխի այդ տնտեսությունները: Ճիշտ է, զարգացած կապիտալիստական յերկրներում իշխանությունը պրոլետարիատին անցնելուց հետո սոցիալիզմին անցնելը անհամեմատ ավելի ճիշտ կը լինի, քան Ռուսաստանում, սակայն մանր տնտեսությունների ձևափոխման անցողիկ շրջանի սկզբունքները նույնը կըլինեն: Այդ պատճառով Նեպը պրոլետարիատի միակ ճիշտ քաղաքականությունն է, վորը պարտատիր է ամեն յերկրի համար, վորտեղ իշխանության գլուխ անցնում է պրոլետարիատը:

6. Սոցիալիստական շինարարության անհրաժեշտ պայմաններ:

Նոր տնտեսական քաղաքականության հաջողությունները՝ պետարդյունաբերության ամրապնդումը և լայնացումը, ինչպես անցյալում, նույնպես և ներկայումս բացատրվում է վոչ միայն նրանով, վոր իշխանության գլուխ կանգնած է բանվորական պետությունը, այլ և նրանով, վոր այդ բանվորական պետությանն են

թյունը տալիս և ոտարյերկրյա խոշոր կապիտալիստներին կոնցեսսիաներ:

Պարենտուրը մտցնելը, ազատ առևտրի թուլատրությունը, ձեռնարկությունները կապալով և կոնցեսսիայներով տալը նշանակում է կապիտալիզմի թուլատրումն (քաղաքում-մասնավոր առևտրականներ, կապիտալիստ կոնցեսսիոներներ, գյուղում չարչիներ, կուլակներ և տնայնագործներ):

Շուկան դառնում է տնտեսական շինարարության նոր մեթոդ, մի կողմից պետական ու կոոպերատիվ արդյունաբերության և առևտրի ու մյուս կողմից մասնավոր արդյունաբերության և առևտրի փոխադարձ մրցման մեթոդ: Վոչ թե պետական անմիջական արտադրության և բաշխման հիման վրա, այլ տնտեսական հաշվի, շուկայի, մասնավոր առևտրականի ու արտադրողի հետ մրցելու միջոցով, պետությունը ամրացնում է իր տնտեսական գերիշխող բարձրունքները, կապիտալ և գյուղատնտեսության հետ և տանում նրան իր հետևից:

Նեպլը նշանակում է դասակարգային պայքար տնտեսական ճակատում: Յերկու սկզբունքներ պայքարում են իրար հետ, կապիտալիստականը և սոցիալիստականը: Ով ում: Կրկարողանա՞ արդյոք բանվոր դասակարգը դուրս մղել կապիտալիզմին և գյուղացիությանը (չքավորներին ու միջակներին) տանել իր հետևից, թե կապիտալիստները դուրս կըմղեն պետարդյունաբերությունը ու առևտուրը և միջակներին կըզլորեն կուլակների գիրկը: Տնտեսական շինարարության փորձը (տես ներածական զրույցի թվերը) տալիս է պետ. և կոոպերատիվ արդյունաբերության ու առևտրի բացարձակ և հարաբերական անընդհատ աճումը, իսկ մյուս կողմից կապիտալիստական տարրերի նահանջը (թեպետ և կապիտալիզմի բացարձակ աճման հետ միասին):

Նեպլը-բանվոր դասակարգի կուսակցության քաղաքականությունն է պրոլետարիատի զիկտատուրայի պայմաններում, վորը թուլատրում է կապիտալիստական մրցման մեթոդները և վորը նպատակ է դնում սոցիալիստական տարրերի հաղթանակը կապիտալիստականների վրա:

Ռազմական կոմմունիզմից նեպլն անցնելը նշանակում էր պրոլետարիատի նահանջը տնտեսական ճակատում նոր հարձակումներ անցնելու համար: Կուսակցության տակտիկան նեպլն անցնելիս

լենինը համեմատում է Պորտ-Որտուրի գրավման հետ: Ճակատային գրոհը կապիտալիզմի դեմ չհաջողվեց, պրոլետարիատը պետք է նահանջի, վորպեսզի վերագասավորելով իր շարքերը ճիշտ պաշարման գիմի ընդդեմ կապիտալիզմի: Կուսակցությունը նահանջեց ազատ առևտրի դիրքերը, ամրացրեց արդյունաբերությունը, պետական ու կոոպերատիվ առևտուրը արդեն գիմում են հարձակման կապիտալիզմի դեմ դարգացնելով սոցիալիստական տարրերը, տնտեսական մրցման միջոցով ստիպելով կապիտալիստական տարրերին նահանջել:

Շատերը կարծում են, վոր Նեպլը միջազգային հեղափոխության ձգձգվելու հետևանքն է, կամ Նեպլը անհրաժեշտ ու հատուկ է միայն Ռուսաստանի նման մանր-գյուղացիական յերկրին: Սա սխալ է: Իրականում կան ընդհանուր պատճառներ, վորոնք պայմանավորում են Նեպլի անհրաժեշտությունը յուրաքանչյուր յերկրի համար: Այդ պատճառներից մեկն այն է, վոր շատ կապիտալիստական յերկրներում (վոչ միայն Ռուսաստանում) կան այս կամ այն չափով մանր տնտեսություններ: Մյուս յերկրներում կապիտալիզմի խորտակումից և իշխանությունը վերցնելուց հետո պրոլետարիատը վոչ թե կըբռնազրավի մանր և միջակ սեփականատերի ունեցվածքը վոչ թե նրանց կը վոչնչացնի, այլ պետարդյունաբերության և մասնավոր արդյունաբերության տնտեսական պայքարի մեջոցով հետզհետե կըձևափոխի այդ տնտեսությունները: Ճիշտ է, զարգացած կապիտալիստական յերկրներում իշխանությունը պրոլետարիատին անցնելուց հետո սոցիալիզմին անցնելը անհամեմատ ավելի ճիշտ կը լինի, քան Ռուսաստանում, սակայն մանր տնտեսությունների ձևափոխման անցողիկ շրջանի սկզբունքները նույնը կըլինեն: Այդ պատճառով Նեպլը պրոլետարիատի միակ ճիշտ քաղաքականությունն է, վորը պարտատիր է ամեն յերկրի համար, վորտեղ իշխանության գլուխ անցնում է պրոլետարիատը:

6. Սոցիալիստական շինարարության անհրաժեշտ պայմաններ:

Նոր տնտեսական քաղաքականության հաջողությունները՝ պետարդյունաբերության ամրապնտումը և լայնացումը, ինչպես անցյալում, նույնպես և ներկայումս բացատրվում է վոչ միայն նրանով, վոր իշխանության գլուխ կանգնած է բանվորական պետությունը, այլ և նրանով, վոր այդ բանվորական պետությանն են

պատկանում տնտեսական գլխավոր գերիշխող բարձրունքները: Պետութիւնը պատկանող խոշոր արդյունաբերութիւնը, ազգայնացրված տրանսպորտը, հողի ազգայնացումը, արտաքին առևտրի մենաշնորհը, պետ-բանկային սխտեմը, հարկային քաղաքականութիւնը, պետական առևտուրը՝ այս բոլորը միասին պետութիւնը տալիս են հսկայական տնտեսական ուժ, վորով ապահովվում է վոչ թե ժողովրդական տնտեսութիւն սոսկ զարգացումը, այլ պետական հետևողական սոցիալիստական սեկտորի ղեկավարող և շարժող դերը Խ. Ս. Հ. Միութիւն ժողովրդական տնտեսութիւն մեջ: Թված տնտեսական գերիշխող բարձրունքների անսասանութիւն պայմաններում միայն հնարավոր է տնտեսական սոցիալիստական շինարարութիւն հետագա հաջող ընթացքը:

Նեպի շրջանում ազատ առևտրի անցնելու հետևանքով առաջադրվում է նայել կայուն դրամ ունենալու խնդիրը: Կայուն դրամը տնտեսական շինարարութիւն անհրաժեշտ պայմանն է՝ արդյունաբերութիւնը կարող է աշխատել ճիշտ վճարումների միջոցով: Բանվորը և գյուղացին տուժում են փողի կուրսի անկումից: Միաժամանակ կան և չերվոնցի տատանման վտանգներ: Այս վտանգը կանխելու համար պետք է՝

ա) Թույլ չը տալ, վոր պետ-բյուրջեյում առաջանա դեֆիցիտ և սրա անբաժան ուղեկից դրամական եմիսյան, վորպես միջոց պետութիւն յեկամուտները լրացնելու համար:

բ) Շուկայում շրջանառութիւն մեջ գտնվող փողի քանակը կանոնավորել ապրանքաշրջանառութիւն պահանջի հետ, վորպեսզի ապրանքաշրջանառութիւն կրճատման դեպքում փողի ավելցուկ առաջ չըգա:

գ) Ձերվոնեցը ապահովելու համար ունենալ վոսկու, կամ արտասահմանյան ամուր վալյուտայի բավականաչափ պաշար, վորը հնարավոր է պետական ակտիվ բալանսի դեպքում:

Չի կարելի աչքաթող անել մեր տնտեսութիւն մեկ առանձնահատկութիւնը, վորը ապահովում է նրա հաջող սոցիալիստական զարգացման ընթացքը: Յեթե կապիտալիստական տնտեսութիւն մեջ գերիշխում է միայն կույր կանոնավորիչ՝ աշխատանքային արժեքի որենքը, ապա Խ. Ս. Հ. Մ.ն տնտեսութիւն մեջ կա ծրագիր, այսինքն յերկրի արտադրական ուժերի գիտակից բաշխում: Իր ներգործութիւն մեջ աշխատանքային արժեքի որենքը, սահմանափակ-

վում է ծրագրային սկզբունքով: Ծրագրող մարմինները (Պետպլանը, Առևտր-ժողկոմատը, Ժ. Տ. Գեր-Պոբհուրդը) գիտակցորեն մասնակցում են տնտեսութիւն մեջ և ղեկավարում նրան, թուլացնելով աշխատանքային արժեքի որենքի ներգործութիւնը և հետզհետե ավելի լայն ընդգրկում տնտեսութիւնը, կանխելով փոխանակային տնտեսութիւն հատուկ ճգնաժամերը:

Ծրագրային սկզբունքը կիրառվում է առաջին հերթին ժող-տնտեսութիւն միջոցների վերաբաշխման բնագավառում՝ ապահովվում է արդյունաբերութիւն և, առաջին հերթին, ծանր ինտուստրիայի և ելեքտրոֆիկացիայի ամրապնդումը և զարգացումը՝ XX դարը ելեքտրականութիւն դար է: Արդյունաբերութիւն մեջ ելեքտրական են ներգիայի կիրառումը (իբրև ամենաեթանագինը)՝ արդյունաբերական շինարարութիւն կենտրոնական խնտիւն է:

Խոշոր արտյունաբերութիւն ընդարձակումը և հատկապես իր սեփական մեքենայաշինարարութիւն զարգացումը (ինտուստրալիզացիայի) թուլացնելով մեր տնտեսական կախումը համաշխարհային կապիտալիստական յերկրներից, հնարավորութիւն կըտա ոգտագործել մեր յերկրի ներքին անսպառ բնական հարստութիւնները, գյուղատնտեսութիւն հում նյութը, կլանել քաղաքի և գյուղի ազատ բանվորական ձեռքերը և բարձրացնել աշխատավորական մասսաների բարեկեցութիւնը ազգայնացրված սեկտորի անընդհատ ամրացման և լայնացման հիման վրա, արտյունաբերութիւն, գյուղատնտեսութիւն և առևտրի մեջ:

ՏՆՏԵՍԱԿԱՆ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆՈՒԹՅՈՒՆԸ ԳՅՈՒՂՈՒՄ

1. Պրոլետարիատը յել բուրժուա-դեմոկրատական հեղափոխությունը գյուղում:

1917 թվականի հոկտեմբերը ներկայացնում է հեղափոխական յերկու յերևույթների հյուսվածք՝ ա) պրոլետարական հեղափոխութիւն քաղաքում և բ) գյուղացիական (բուրժուա-դեմոկրատական) հեղափոխութիւն գյուղում:

Այս ընդհանուր հեղափոխական շարժման մեջ ղեկավարութիւնը պատկանում է քաղաքին՝ պրոլետարիատին, բոլշևիկներին: Պրոլետարիատը դաշնակցած գյուղացիութիւն հետ կատարում է պրո-

լետտարական հեղափոխութիւն քաղաքում և վերջացնում է բուրժուա-դեմոկրատական հեղափոխութիւնը գլուղում, փորպեսզի հետագայում գլուղում ևս կատարի պրոլետարական հեղափոխութիւն: Շարժման յերկվորյականութեան արտաքին արտահայտութիւնը կազմում է հողի սոցիալիզացիայի գեկրետը: Բոլշևիկները ժամանակավորապէս հրաժարվում են հողային ծրագրային պահանջից (հողի ազգայնացումը) և համաձայնվում են հողի սոցիալիզացիայի հետ (ես-երներ ծրագրերը), փորը գլուղացիները առաջադրում էին իրենց նակագներում: Բոլշևիկների այս գիշումը բացատրվում է բանվոր դասակարգի և գլուղացիութեան դաշինքի ամրացման անհրաժեշտութեամբ:

Բոլշևիկները դեմ էին հողի վերաբաժանմանը, դեմ էին խոշոր կալվածատիրական ունեցվածքների մանրացմանը առանձին գլուղացիական տնտեսութիւնների մեջ (փորը նշանակում է մասնավոր սեփականութեան ճանապարհին քայլ դեպի հետ), սակայն պրոլետարական հեղափոխութեան շահերը պահանջում էին ընդառաջել յերկրի ներսի միակ, թեպետ և մանր-սեփականատիրական, դաշնակցին: Հողի սոցիալիզացիայի գեկրետը, այսինքն, հողը առանց վճարումների, հողագտագործութեան հավասար սկզբունքներով գլուղացիութեանը տալը և խաղաղութեան գեկրետը դնում է բանվոր դասակարգին և գլուղացիութեանը ուժեղ բռնի մեջ:

Պրոլետարական իշխանութեան ամրացումը քաղաքում, և խոշոր կալվածատերական սեփականութեան վոչընչացումը գլուղում (բուրժուա-դեմոկրատական հեղափոխութեան վախճանը գլուղում), կուսակցութեան առաջ գրեց գլուղում բատրակ-չքավորական իշխանութիւն կազմակերպելու խնդիրը: Այս խնդիրը լուծվում է չքավորական կոմիտեներ (կոմբեդներ) և կռիվ ընդդեմ կուլակի կազմակերպելով: Այստեղ բանվոր դասակարգը և կուսակցութիւնը գնում են բատրակների և չքավորների հետ, ընդդեմ կուլակների չեզոքացնելով միջակին (միջակը-տատանվող տարր է, նա գեռ յեվս չի տեսնում, թե ով կըհաղթանակի ծավալվող այս կռիվում): Քաղաքում հաղթանակած բանվոր դասակարգը հանձնու չքավորական կոմիտեների ստեղծեց գլուղում իր ամուր հենարանը:

Կուսակցութեան VIII համագումարի բանաձեւում գրվում է միջակների հետ դաշնակցելու խնդիրը:

2. Ռազմական կոմունիզմի գլուղում:

1918-20 թվականների տնտեսական քաղաքականութեան հիմնական մոմենտները գլուղում կարելի է հաշվել ա) Մասնատրումը և պարենփողկոմատի միջոցով ծրագրային («քաղցած») մատակարարումը բ) կոմունիստների և խորհրդ-տնտեսութիւնների կազմակերպումն գ) կոոպերացիայի վերակազմելը և նրան Պարենփողկոմատին յենթարկելը, դ) գլուղատնտեսական պրոլետարիատի կազմակերպումը, ե) գլուղատնտեսութիւնը պետականորեն կանոնավորելու փորձերը: Այս հիմնական միջոցներով վոչ միայն վճարվում է յերկրի պաշտպանման խնդիրը, այլ և փորձ է արվում լուծել տնտեսական շինարարութեան խնդիրները, կուսակցութեան IX-ը համագումարը տալիս է դիրեկտիվ՝ լայնացնել մասնատրումը, արդյունաբերական կենտրոնները և տրանսպորտը հում նյութով ապահովել և ստեղծել պայմաններ քաղաքի արդյունաբերութիւնը բարձրացնելու համար: Կոմունիստների և խորհրդ-տնտեսութիւնների կազմակերպման նպատակն էր արագացնել կոլլեկտիվ տնտեսութիւնների նոր ձևերի շինարարութիւնը գլուղում:

Այն, ինչ պատերազմի պայմաններում հանդիսանում էր յերկաթյա անհրաժեշտութիւն (նյութական միջոցների մոբիլիզացիայի ռազմաճակատը և քաղաքների ազգաբնակչութիւնը ապահովելու համար) մյուս կողմից դա և միաժամանակ բոլշևիկների հերոսական ձգտումն էր՝ անմիջապէս իրականացնել սոցիալիզմը:

3. Նեպիս անցնելը գլուղում:

Նոր տնտեսական քաղաքականութեան անցնելը բղխում էր գլուղացու տնտեսութիւնը բարձրացնելու անհրաժեշտութիւնից, փորով կըստեղծվեր առողջ բազա քայքայված արդյունաբերութիւնը վերաշինելու համար: Յեւ այդ պատճառով Նեպը առաջին հերթին գիշումն էր գլուղացիութեանը իբրև մանր-ապրանքարտադրողի, իբրև գնողի և վաճառողի: Այս իմաստով Նեպը նահանջ էր դեպի ազատ առևտրի դիրքերը, փորպեսզի շահագրգռել գլուղացիութեանը, ստեղծել արդյունաբերական սոցիալիստական շինարարութեան միակ առողջ բազան, ամրանալ և հարձակվել ընդդեմ կապիտալիզմի: Նեպին անցնելով լուծվեց բանվոր դասակարգի և գլուղացիութեան փոխհարաբերութեան կենտրոնական խնդիրը:

Գաղաքացիական կռիվների և Նեպի շրջանի տնտեսական քաղաքականության սխտեմների համեմատությունը տալիս է հետևյալ փոփոխությունները՝ ա) մասնատրման և ծրագրային մատակարարման սխտեմը փոխարինվում է պարենտուրքով և ազատ առևտրով բ) յեթե առաջ գյուղացիական տնտեսությունները սոցիալիստականի վերածելու միակ հնարավոր միջոցները համարվում էին միայն կոմմունաները և խորհրդային տնտեսությունները, այժմ միլիոնավոր գյուղացիական տնտեսությունների միացման հիմնական ուղին հանդիսանում է ազատ անդամագրության և իր աշխատանքներում ինքնուրույնության պահպանման սկզբունքներով կազմակերպված կոոպերացիան: գ) կոմբեզական քաղաքականությունը, այսինքն գյուղում քաղաքացիական կռիվ զարգացնելը և կուլակների ունեցվածքը բռնագրավման յենթարկելը փոխվում է կուլակների դեմ պայքարելու տնտեսական մետոդների: Բատրակները և չքավորները կազմակերպվում են խորհրդների և կոոպերացիայի շուրջը, նրանց ցույց է տրվում նյութական աջակցություն պետություն կողմից և ամրացվում է չքավորության ու միջակի կապը:

Բատրակը և չքավորը մնում են իբրև կուսակցության անսասան հենարան գյուղում: դ) Վերջապես խորհրդների, կոոպերացիայի և գյուղի այլ մարմինների աշխատանքների վարչական ձևերը փոխարինվում են ճկուն դեկավարությունը և այն մարմինների աշխատանքների մեջ ներգրավվում են լայն մասսաները (խորհուրդներների աշխուժացումը):

4. Նեպի ծավալումը գյուղում.

1925 թվականին կուսակցությունը լուծում է գյուղացիական տնտեսության մեջ վարձու աշխատանքի և կապալի կիրառման հարցը: Վարձու աշխատանքի և կապալի գոյություն ունեցող արգելումը ապրանքային տնտեսության և գերաբնակչության պայմաններում կանգնեցնում էր գյուղատնտեսության արտադրական ուժերի զարգացումը և լավ դեպքում, դժվարացնում ազատ բանվորական ուժի և չրմշակվող հողի ոգտագործումը. իսկ վատ դեպքում առաջացնում էր անլեզալ վարձու աշխատանք և կապալ, փոքից առաջին հերթին տուժում էր չքավորը: Վարձու աշխատանքի և կապալի թույլատրումը ուղղում էր գյուղում փաստորեն ստեղծված հարաբերությունները՝ ա) գյուղատնտեսության արտադրողա-

կանություն զարգացման և բ) չքավորության ու բատրակների շահերի ապահովման ուղղությամբ:

1926 թվին Բ. Գ. Տ. Ժ. կողմից հարյուր հազար տնտեսությունների ուսումնասիրությունը տալիս է կապալային հարաբերությունների զարգացման հետևյալ պատկերը՝

ա) 1926 թվին հողերի կապալով տալը միջին թվով ավելացել է 70—80% (համեմատ 1925 թվի հետ):

բ) կապալային ֆոնդի ընդհանուր չափը հավասար է նախապատերազմյանի $\frac{1}{3}$ մասին:

գ) Հողի գլխավոր մասը կապալով վերցնում են միջակ ցանքատերերը:

դ) կուլակային տնտեսություններին ընկնում է կապալային ֆոնդ ավել, չքավոր տնտեսություններին քիչ, համեմատած կապալառուների ընդհանուր մասսայում, նրանց ունեցած մասի հետ: կապալային ֆոնդից միջակներին ընկնում է կապալառուների ընդհանուր մասսայում նրանց ունեցած տոկոսին համեմատ:

ե) կատարվում է կապիտալիստական կապալի կենտրոնացումն հատկապես արտադրող շրջաններում:

Մեծացանքային կապալառուների և փոքր կապալառուների համեմատ:	Սպառող շրջան:		Արտադրող շրջան:	
	1925 թ.	1926 թ.	1925 թ.	1926 թ.
Կապալային ֆոնդերի %	2,6	4,7	15,9	18,7
	7,0	9,8	39,6	48,7

См. Большевик за 1926 № статьи Яковлева.

Ընկ. Մոլոտովի թեզիսները կուսակցության XV համագումարում տալիս են խիստ դասակարգային դիրեկտիվ գյուղում կուլակի դեմ կռվելու համար:

Ոգտվելով տնտեսական մարմինների ամբողջ ուժով և առաջվա պես հենվելով գյուղացիության չքավորա-միջակային մասսայի վրա, զարգացնել իր հետագայ հարձակումը կուլակության դեմ և ձեռնարկել գյուղում կապիտալիզմի զարգացումը սահմանափակող մի շարք նոր միջոցներ:

Գյուղի աշխատանքների վերաբերյալ 15 համագումարի մինչ-համագումարային թեզիսները կապիտալիստական կապալի զարգացումը սահմանափակելու համար առաջադրում են՝

ա) Հետգհետե կրճատել կապալով տրվող հողի տարածությունը

այն շրջաններում, վորտեղ կապալը զարկ է տալիս կապիտալիստական հարաբերությունների ուժեղանալուն:

բ) Սահմանափակել կապալի ժամկետը մեկցանքսաշրջանառությամբ և 6 տարուց ոչ ավել:

գ) Այն հողերը, վորոնք 6 տարով կապալով տալու ժամկետից հետո չեն մշակվում տալ հող-ընկերություններին:

դ) Վճռականորեն պայքարել յենթակապալի (субатекда) բոլոր տեսակների դեմ:

ե) Պետական հողամասերը կապալով տալ չքավորա-միջակային խավերին (և ոչ թե ունևով) 6 տարուց ոչ ավել ժամանակով:

Գյուղատնտեսության մեջ գործադրվող վարձու աշխատանքի վերաբերյալ թեզիսները ընդգծում են խորհուրդների և հողանտառ միության պայքարի անհրաժեշտությունը գյուղատնտեսական բանվորների ստրկացնող պայմանների և սոցապահովագրման սկզբունքի խախտման դեմ:

5. Խորհրդային գյուղի շերտավորման ընթացքը.

Ազատ առևտուրը առաջացնում է գյուղացիության շերտավորումն՝ գյուղացիության մի մասը—վերին շերտը կուտակում է միջոցներ ի հաշիվ գյուղի չքավորական մասի թուլացման: Հողի մասնավոր սեփականությունը, չքավորության անսահմանափակ շահագործումը և ծանր հարկերը արագ թափով շերտավորում ելին ցարական Ռուսաստանի գյուղը: Գյուղում տնտեսական և քաղաքական կենտրոնական ուժը կուլակն էր:

Կուլակների վոչնչացման շրջանում (1918—20 թ.) գյուղը հավասարվեց՝ միջակացավ: Հողի ազգայնացումը, կոոպերատիվ և հարկային քաղաքականությունը, չքավորներին ոգնելը, նեպի պայմաններում կանգնեցնում են գյուղացիության շերտավորման պրոցեսը:

Հետևյալ աղյուսակը բնորոշում է Ռ. Ս. Ֆ. Ս. Բ.-ի գյուղացիական տնտեսությունների խմբավորումները (տոկոսներով):

Ըստ ցանքսի:

	1925 թ.	1926 թ.
Առանց ցանքսի	4,7	4,5
Մինչև 2 դեսյատին	34,3	22,1
2-ից 6 դեսյատին	49,6	50,9

6-ից 10 դեսյատին	8,7	9,4
10 դեսյատինից ավել	2,7	2,3

Ըստ տնտեսունների

1925 թ. 1926 թ.

Առանց բանվոր. տնտեսունի	30,6	30,4
Մեկ գլուխ տնտեսուն	52,2	50,2
Երկու » »	12,4	13,8
Յերեք » »	2,9	3,5
Չորս » »	1,8	2,1

(Статистический справочник С. С. С. Р. за 1927 г. изд. II. С. У.)

Գյուղատնտեսության հիմնական դեմքը մնում է միջակը: Բացի դրանից, յեթե նախապատերազմական գյուղի շերտավորումը կատարվում էր ի հաշիվ միջակների քչացման, ապա հիմա միջակը կայուն է, քչանում է չքավորը, վորի մեծ մասը միջականանում է, իսկ մի մասը պրոլետարականանում:

6. Հողագագործումը և հողափնառությունը:

Գյուղացիական տնտեսության տնտեսական հաջող վերելքը հողագագործման խնդիրներում պահանջում է կայուն որենսդրություն, վորով կապահովվի մանր աշխատանքային տնտեսության գերագույն ինքնուրույնությունը:

Հողագագործման և հողաշինարարության հիմունքները սահմանվում են հանրապետական հողային կոդեքսներով:

ա) Հողը գտնվում է պետության ձեռքին (ազգայնացում), պետությունը տալիս է հողը ոգտագործելու այն գյուղացիությանը, վորոնք մշակում են հողը իրենց աշխատանքով, կամ գործադրելով նաև լրացուցիչ վարձու աշխատանք: Հողի վաճառումը, կամ նվիրելը արգելվում է:

բ) Թույլատրվում է հողի աշխատանքային կապալ: Կապալով կարող է հող վերցնել միայն նա ով մշակելու է իր, կամ լրացուցիչ վարձու աշխատանքով: Կապալառուն վճարում է հողից հաշվվող բոլոր տուրքերը:

Հողը կարելի է տալ կապալով՝ ընտանիքի անդամի հիվանդության և մահվան դեպքերում, կամ ընտրովի պաշտոն ստանալիս (յեթե դա անհնարին է դարձնում տնտեսության մեջ մասնակցելը), Կարմիր բանակի շարքերը զորակոչվելիս, աշխատանքի համար գյու-

ղից գնալիս, կամ վերագաղթի դեպքերում: Կապալի ժամկետը մեկ յերկու ցանքսաշրջանառության 3—6 տարի: Հողը կապալով տալիս կնքվում է պայմանագիր, վորը պարտագիր կարգով գրանցվում է գյուղխորհրդում:

Հրացուցիչ վարձու աշխատանքի գործադրումը թույլ է տրվում այն դեպքում, յերբ վարձողի ընտանիքի բոլոր անդամները աշխատում են: Վարձողի և վարձվողի մեջ կնքվում է պայմանագիր, վորը պարտագիր կարգով գրանցվում է Հողանտառմիությունում: Պայմանագրում գրվում են աշխատանքի և վարձատրության պայմանները: Սեզոնային յերեք բանվորներից շատ վարձելիս նրանց սոցապահովագրումը պարտագիր է: Գյուղատնտեսական բանվորների աշխատանքի պաշտպանությունը նախատեսված է սոցիալական հրահանգներում:

դ) Գյուղացիական տնտեսությանը ավելի մեծ ինքնուրույնություն տալու համար, թույլատրվում է հողագտագործության ձեվի ազատ ընտրություն (համայնական, հողամասային, ընկերական):

ե) Գյուղ տնտեսության կայունության համար սահմանվում են վերաբաժանման ամուր ժամկետներ (երեք ցանքսաշրջանառություն), Համայնքից դուրս գնալիս անհրաժեշտ է ծուխերի $\frac{1}{5}$ մասի համաձայնությունը:

Միջներտերի և հեռու ընկած հողերը կանոնավորելու համար կատարվում են հողաշինարարական աշխատանքներ: Գյուղացիների խնդիրները հողաշինարարության ասպարիզում գերազանցում են պետութեան հնարավորություններին: Հողաշինարարական գլխավոր աշխատանքները կրվերջացվեն մոտակա տաս տարում:

15 համագումարի թեզիսները գյուղի աշխատանքների մասին շեշտում են համամիութենական մասշտաբով հողագտագործման և հողաշինարարության ընդհանուր սկզբմունքներ վորոշելու նպատակահարմարությունը:

Գյուղ-տնտեսության համար մեծ նշանակություն ունի անտառներից ոգտվելը: Անտառային կողեքսով անտառները բաժանվում են պետական և տեղական նշանակություն ունեցող անտառներին: Տեղական նշանակություն ունեցող անտառները տրված են գյուղացիությանը ոգտագործելու համար պետության հսկողության տակ:

7. Գյուղատնտեսության ինդուստրիալիզացիան:

Կուսակցության քաղաքականությունը գյուղում խնդիր է դնում շաղկապել արդյունաբերության զարգացման շահերը գյուղատնտեսության հետ: Գյուղացիությունը շահագրգռված է ինդուստրիալիզացիայի մեջ, առաջին հերթին, իբրեւ գյուղատնտեսության անհրաժեշտ մեքենաներ սպառող և յերկրորդ իբրեւ արդյունաբերության համար հում նյութ արտադրող: Պետությունը տալիս է գյուղին գյուղատնտեսական մեքենաներ ինքնարժեքից ցած գներով: Այսպիսի քաղաքականությունը խորթ է կապիտալիզմին: 1926—27 թ. գյուղին տրվել են նախապատերազմյան ժամանակից շատ մեքենաներ (1913 թվին—104 միլ. բուբու, 1926—27 թվին—112 միլ. բուբ.) Պակասող մեքենաների մի մասը ներմուծվում է արտասահմանից, սակայն Ստալինգրադի, Ռոստովի, (Դոնի վրայի) կառուցվող նոր գործարանները կըշատացնեն գյուղատնտեսական մեքենաների մեք արտադրությունը:

Գյուղատնտեսության վերյելքի բնագավառում հետևյալ խնդիրը կազմում է գյուղատնտեսական մթերքների վերամշակումը գյուղում: Պանրի յուղի, ոսլայի և ուրիշ նման գործարանների նպատակն է բարձրացնել գյուղատնտեսության յեկամուտը: Բացի դրանից գյուղատնտեսության ինդուստրիալիզացիան պետք է հեզտհետե վոճնչացնի հողային գերբնակչությունը: Իր ֆինանսական քաղաքականության միջոցով, պետությունը գրավում է գյուղացիությանը ինդուստրիալիզացիայի ծրագիրը իրականացնելու գործի մեջ:

8. Գների փաղափականությունը:

Նեպի պայմաններում քաղաքի և գյուղի տնտեսական կապի միակ ձևը հանդիսանում է առևտուրը: 1923 թվի «մկրատը» սպառում էր բանվոր դասակարգի և գյուղացիության դաշինքին: 1826 թվին արդյունաբերական ապրանքների գների բարձրացումը նույնպիսի վտանգ էր սպառնում: Մյուս կողմից տեխնիքական կուլտուրաների գների սխալ քաղաքականությունը 1926 թվին կրճատեց այդ կուլտուրաների մշակույթը $6\frac{3}{10}$ -ով: Սա քայքայում է արդյունաբերության հում նյութի բազան և մյուս կողմից եքստենսիֆիկացիայի է յենթարկում գյուղատնտեսությունը (հացահատիկների մշակութի ավելանալը), վորը կարող է ուժեղացնել հողային գերա-

բնակչութիւնը: Այդ պատճառով արդիւնաբերական ապրանքներ մեծածախս և մանրածախս գների իջեցումը և այդ իջեցումը մինչև գյուղ հասցնելը, հացի և հում նյութերի կուլտուրաների գների այնպիսի ճիշտ քաղաքականութիւնը, վորը զարկ կըտա գյուղատնտեսութեան արտադրողականութեան բարձրացմանը, հանդիսանում է բոլոր տնտեսական խնդիրների կենտրոնական առանցքը:

9. Կուսակցութեան վորոշումը գյուղի աշխատանքների մասին:

Գյուղի աշխատանքների վերաբերյալ կուսակցութեան հիմնական վորոշումները ամփոփված են XIV Կուս-կոնֆերանսի, XIV Կուս-համագումարի, և XV Կուս-համագումարի նախահամագումարային նյութերում (ընկ. Մորտիվի թեզիսները):

XIV Կուս-կոնֆերանսը իր ուղարկութիւնն է դարձնում կոոպերացիային, վորը հանդիսանում է գյուղի միջակային մասի հիմնական ուղին դեպի սոցիալիզմ: Գյուղացիութեան կոոպերացումը դնում է գյուղի կուտակումը հասարակական հունի մեջ, ոժանդակում է պետութեանը գյուղ-տնտեսութիւնները ղեկավարելու և նրանց, իբրև մանր ապրանքարտադրողների, շահերը պետարդիւնաբերութեան շահերի հետ շաղկապելու գործում:

1925 թվին Կենտրոնական Կոմիտեյի նոյեմբերյան պլենումը ընդունեց հետևյալ վորոշումները քաղվորութեան մեջ աշխատելու մասին—ա) Համախմբել քաղվորութիւնը Խորհրդների շուրջը բ) ոգնել նրան կոոպերացիայում անդամագրվելիս, գ) ավելի մեծ ուղարկութիւն դարձնել կոլեկտիվ տնտեսութիւններին, վորտեղ համախմբել գլխավորապես բաւարակներին և քաղվորներին, դ) աջակցել փոկերի և Հողանտառութեան աշխատանքներին, ե) պաշտպանել քաղվորների շահերը և կյանքում կիրառել գոյութիւն ունեցող արտոնութիւնները զ) ամրացնել գյուղերի կուս. և Լ. Կ. Յե. Մ. կազմակերպութիւնները:

Աշխատանքը քաղվորութեան հետ Անդրկովկասի գյուղում ունի հատուկ նշանակութիւն, քանի որ Անդրկովկասի քաղվորութեան % -ը ավելի բարձր է քան Ռուսաստանում:

Գյուղ-տնտեսութեան խմբավորումը Ա. Ս. Ֆ. Խ. Հ-ներում.

Հստ ցանքսի
Առանց ցանքսի կամ մինչև 0,9 դեպիատին
Ցանքսով
10,7 տոկ.

0,1 մինչև 1 դես. ցանքսով	37,5 »
1-ից » 2 » »	28,3 »
2-ից » 6 » »	21,6 »
6-ից » 10 » »	1,5 »
10 դես. ավել »	0,4 »

Հստ բանվորական անասունների

Առանց անասունի	39,0 տոկ.
Մինչև 1 բան. անասուն ունեցողներ	36,9 »
1-ից մինչև 2 » »	15,3 »
2-ից » 3 » »	5,5 »
3-ից և ավել անասուն »	3,3 »

(Ռար. Յոզ. Յակ. в пифрах 1927 г. стр. 138—145).

Կուսակցութիւնը իր քաղաքականութեամբ ոգնում է չքավորութեանը (չքավորների 35 տոկ. տուրքից ազատելը, չքավորութեան վարկավորման ֆոնդ ստեղծելը, կոլեկտիվներին ոգնելը, չքավորութեան կոոպերացումը) և մասսայական միջոցներով ոժանդակում է տնտեսութեան բարձրացմանը (խոտաբուծութեան զարգացումը, սերմացունների լավացումը, արտասահմանից լավ անասուններ բերելը, սերմագործիչ կայանները, ագր-ոգնութիւն, կոոպերացիային ոժանդակելը և այլն):

10. Կոլեկտիվ ձեւերը գյուղատնտեսութեան մեջ:

Յերբ մենք խոսում ենք քաղվորութեանը նյութական ոգնութիւն ցոյց տալու մասին, սա չի նշանակում, վոր կուսակցութիւնը ցանկանում է բոլոր քաղվորներին դարձնել միջակներ: Անհատական քաղվոր տնտեսութիւններին նյութական ոգնութիւն տալը ժամանակավոր մի միջոց է: Գյուղի քաղվորութեան հիմնական տնտեսական ուղղութիւնը՝ նրանց հետդհետե կոլեկտիվ տնտեսութիւնների մեջ համախմբելն է: Սակայն այս հիմնական ուղղութիւնը, նախ պահանջում է պետական կապիտալ և ապա նախկ, վորպեսզի քաղվորները գործնականում հրաժարվեն մանր սեփականատիրական յերազանքներից—թե անհատական ուժերով կարելի է դուրս գալ քաղվորութիւնից: Իսկ առայժմ կուսակցութիւնը ոգնում է առանձին քաղվոր տնտեսութիւններին, ի հարկե, վոչ ի հաշիվ գյուղատնտեսութեան կոլեկտիվ ձեւերի զարգացման: Ռազմական կոմունիզմի շրջանում սկսված կոլեկտիվ տնտե-

սությունների աճումը նեպի շրջանում դադարում է և կուլեկտիվ անտեսությունները բաժանվում են առանձին անտեսությունների Միայն Ուկրաինայում կուլեկտիվ անտեսությունները շարունակում են աճել: 1925 թվի կեսերին կուլանտեսությունների թիվը հասնում էր 20.000: Համեմատած ամբողջ մասնավոր գյուղացիական անտեսությունների հետ, կուլանտեսությունները ըստ շնչի թվի կազմում են 0,7 տոկ. ըստ հողի տարածության—0,8 տոկ. ըստ բանվորական անտեսունների—0,5 տոկոս: Գյուղատնտեսության այս նոր ձևը թվականորեն խեղդվում է անհատական միլլիոնավոր գյուղացիական ծովերի մեջ: Սակայն չնայած դրան, տարեց-տարի կուլանտեսությունները դառնում են խոշոր կուլանտեսությունների առկելությունը ընդգծող ցուցանիշ:

11. Գյուղատնտեսության հիմնական ցուցանիշները.

Գյուղատնտեսական միջոցների արտադրության ներկա աստիճանը կարելի է ցուցադրել հետևյալ թվերով՝

Ցանքսի տարածությունը	1913 թ.	100%	1926—27 թ.	95,1%
Ձիերի քանակը	»	100%	»	82,0%
Խոշոր յեղջուրավոր անասունների քանակը	»	100%	»	106,3%

Կ. Կ. և Կ. Վ. Հ. ոգոստոսյան միացյալ պլենումը ընեզծում է 1926—27 թվականներին գյուղատնտեսության հետևյալ հատկանիշները՝

ա) Տեխնիքական բույսերի ցանքսի տարածության մեծացումը բ) հացամթերման կայուն և ծախքի ցած գները ամբողջ տարվա ընթացքում: գ) Հացահատիկների ցանքսերի զարգացումը: դ) Կուսակցության գիրեկտիվի խեղաթյուրումը գյուղատնտեսական վարկի և գյուղ-կոոպերացիայի աշխատանքներում, վորը առանձին դեպքում արտահայտվում է գյուղի ունևոր-կուլակային մասի կողմից անբնական մեծ վարկեր ստանալու մեջ, կուլակների կեղծ-ընկերությունների միջոցով գյուղատնտեսական մեքենաներ ստանալը և այլն: Իբրև հերթական խնդիրներ պլենումը առաջադրում է՝

ա) Անբերրիության դեպքերի համար ստեղծել հացի և կերի պաշար, ավելացնել պետության սերմի ֆոնդը, յերաշտային շրջանները աղահովել յերաշտակայուն սերմերով, խրախուսել յերաշտային շրջաններից դուրս ցանվող տարածությունների մեծացումը և այլն:

բ) Գյուղի կուլակային շերտերի զարգացման պայմաններում Կուսակցական և Խորհրդային մարմինները պետք է համառորեն անցկացնեն կուսակցության գիրեկտիվը՝ ամենալայն աշակցություն ցույց տալ չքավորներին և պաշտպանել նրանց շահերը:

գ) պաշտպանել հացահատիկների և տեխնիկական կուլտուրաների անցյալ տարվա գների չափը, ըստ վորում ավելի մեծ համաձայնեցումն ստեղծել առանձին կուլտուրաների գների և գանազան արտադրողական շրջանների մեջ:

12. Գյուղտնտեսությունը Ա. Ս. Ֆ. Խ. Հ.—ում:

Ա. Ս. Ֆ. Խ. Հանրապետության գյուղատնտեսության վերակառուցման պրոցեսը տալիս է հետևյալ պատկերը՝

ա) Ցանքսերի տարածությունը (հազար դեսյատիններով):

	1909—13 թ.	1923—24 թ.	1924—25 թ.
Հացահատիկներ	1784,3	1544,9	1586,2
Տեխնիք. բույսեր և հում նյութ	141,5	36,0	118,5
Այլ գաշտաբույսեր	19,8	18,8	18,8
Այգիներ և խաղող	129,0	101,2	100,4
Բոստաններ	19,6	19,6	20,0
Ընդամենը	2094,2	1720,5	1843,9

1926 թվին ցանքսերի տարածությունը հավասարվում է 1947,2 հազար դեսյատինի:

բ) Գյուղատնտեսության ամբողջ արտադրությունը (հազար բուլբրիներով):

	1924—25 թ.	1925—26 թ.	1926—27 թ.
Բուսաբանություն	142.487,9	157.032,2	177.417,8
Անասնաբուծություն	54.172	58.186,8	60.142,8
Անտառաբուծություն	2.683	3.665,8	4.250
Ընդամենը	198.349	218.884,8	241.810,6

(«Заря Востока» от 12 Октября 1927 г. статья Нерсесова).

գ) Անասնաբուծության զարգացումը (հազար գլուխներով և տոկոսներով):

	1924 թ.	1925 թ.	1926 թ.
Ձիեր	250,9— 2,7%	264,9— 2,7%	289,3— 2,8%

տնտեսական միջերկրների չարաշահ գների վնասն առաջանում է և տուրքի ծանրութիւնը կուլակների վրա դնելու գծերով:

գ) Հակասութիւններ մի կողմից բատրակների ու չքավորների և մյուս կողմից կուլակութեան մեջ:

Այստեղից պայքար այդ դաշինքում, պայքար, վորը ծածկվում է շահերի ընդհանրութեամբ և վորը պետք է վերջանա ապագայում, յերբ բանվորները և գյուղացիները կըզարգան դասակարգեր լինելուց: Մենք ունենք միջոցներ և ճանապարհներ այդ հակասութիւնների վերացման համար բանվորների և գյուղացիների դաշինքի պահպանման և ամրացման շրջանակներում (Ստալին «հարցեր և պատասխաններ»):

15. Աւելանալից գյուղում յետ XV կուս-համաժողովար:

Ընկ. Մուրտուզի թեզիսները XV կուս-համաժողովարի նախորդին գյուղի աշխատանքների մասին տալիս են խիստ դասակարգային դիրքերով կուլակի դեմ հարցակման դիմելու մասին: Ընդգծելով ցանքսերի տարածութեան մեծացումը ի հաշիվ գյուղացիութեան հիմնական զանգվածի, բանվոր դասավարդի և միջակ գյուղացու դաշինքի ամրացումը և վճռական բեկումն կուլակի չեզոքացման գործում, կուսակցութեան առաջ դրվում է խնդիր՝ «Ոգտվելով տնտեսական ամբողջ ուլժով և առաջվա պես հենվելով գյուղացիութեան չքավոր-միջակային մասսայի վրա, զարգացնել իր հետագա հարձակումը կուլակութեան դեմ և ձեռնարկել գյուղում կապիտալիզմի զարգացումը սահմանափակող մի շարք նոր միջոցներ» (Համ. Կ. (բ) Կ. Կ. Կ. թեզիսներից):

Նյութական ոգնութիւն գյուղի չքավորական շերտերին և աշակցութիւն միջակներին, կուլակների շահագործողական ձգտումների մաքսիմալ սահմանափակման հետ միասին, ամեն տեսակի աշակցութիւն չքավոր-միջակային կոոպերացիայի և տնտեսութեան կոլեկտիվ ձևերի զարգացման, այսպես են դնում կուսակցութիւնը և Խորհրդային իշխանութիւնը մոտակա տարիների խնդիրը «բազմամիլիոն գյուղացիական զանգվածի հետ դեպի սոցիալիզմ շարժվելու» գործում:

ԿՈՒՍԱԿՑՈՒԹՅԱՆ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆՈՒԹՅՈՒՆԸ ԱՐ- ԴՅՈՒՆԱԲԵՐՈՒԹՅԱՆ ԲՆԱԳԱՎԱՌՈՒՄ

1. Ծանր արդյունաբերության նւանակությունը սոցիալիսական շինարարության համար:

«Մենք գիտենք, վոր Խուսաստանի փրկութեան համար պետք է վոչ միայն գյուղատնտեսութեան լավ բերք, սա դեռ քիչ է, վոչ միայն գյուղացիութեանը սպառման առարկաներ մատակարարող թեթեւ արդյունաբերութեան լավ զրութիւնը, սա դարձյալ քիչ է, մեզ անհրաժեշտ է նաեւ ծանր արդյունաբերութիւն: Կպահանջվի մի քանի տարիների աշխատանք, նրան լավ զրութեան հասցնելու համար:

Ծանր արդյունաբերութիւնը կարիք ունի պետական վարկավորման: Յեթե մեզ մոտ այդ վարկավորումը չգտնվի, ապա մենք իբրեւ բարեկիրթ պետութիւն, յես դեռ չեմ ասում, իբրեւ սոցիալիստական—կկորչենք: Յեւ այդ ուղղութեամբ մենք արել ենք վրձնական քայլ: Այսինքն մենք կուտակել ենք անհրաժեշտ միջոցներ, ծանր արդյունաբերութիւնը վոտքի կանգնեցնելու համար: Սկզբի համար, այս տարի մենք կուտակել ենք դեռ ևս շատ քիչ, 20.000.000 վոսկի ըուրլուց քիչ ավել: Ամենայն դեպս այդ գումարը կա և մենք նրան կօգտագործենք վոչ ուրիշ կերպ, քան մեր ծանր արդյունաբերութիւնը բարձրացնելու համար»:

Այսպիսի գնահատական է տալիս Լենինը Կոմիտեերի չորրորդ կոնգրեսում ծանր արդյունաբերութեան նշանակութեանը, ընդգծելով առաջին, դեռ ևս շատ աղոտ նվաճումները (սակայն նվաճումներ) և արդյունաբերութեան միջոցների կուտակումը:

1926-27 թ. արդյունաբերութեան մեջ զրված գումարը 50 անգամ շատ է քան 1923 թվինը: Սա ցույց է տալիս, վոր անցյալ շրջանում մենք տնտեսապես կազդուրվել ենք և արդյունաբերութեան զարգացման խնդիրներին ընդհանրապես, ու ծանր արդյունաբերութեան լայնացմանը մասնավորապես, կուսակցութիւնը կենտրոնական նշանակութիւն է տալիս:

Խորհրդային Միութեան ինդուստրիալիզացիայի, բացի ընդհա-

նուր խնդրից՝ այն ե տնտեսության համար տեխնիկական բազա ստեղծելը, առանց վորի անհնարին ե արտադրական ուժերի զարգացումը ե սոցիալիստական շինարարությունը, լուծում ե նաև (միջազգային կապիտալիստական շրջափակման պայմաններում) ղեռ ես ազդար-արդյունաբերական խորհրդային Միություն տնտեսապես անկախ դառնալու հնարավորության խնդիրը, շրջապատող արդյունաբերական կապիտալիստական Արևմուտքից:

Վորքան շուտ մենք կհամենք կապիտալիստական աշխարհին արդյունաբերության բնագավառում, այնքան արագ կկրճատվի մեր կախումը համաշխարհային տնտեսությունից ներմուծման ե արտահանման գծով, այնքան շուտ մենք ցույց կտանք Արևմուտքի բանավոր դասակարգին ե Արևելքի ճնշված ժողովուրդներին նոր կարգերի առավելությունը. Այդ պատճառով ինդուստրիալիզացիայի թափի խնդիրը կազմում ե սոցիալիզմի արմատական հարցը:

«Անհրաժեշտ ե ձգտել նրան, վորպեսզի համեմատաբար պատմական ամենակարճ ժամանակում, հասնել, իսկ ապա ե անցնել առաջավոր կապիտալիստական յերկրների ինդուստրիալ զարգացման աստիճանից»:

(XV կուս-կոնֆերանսի բանաձևերից)

2. Պատմական տեղեկություններ Ռուսաստանի արդյունաբերության զարգացման մասին:

Արդյունաբերության բնագավառում կուսակցության քաղաքականության հետ կապված բոլոր հարցերի գումարը պահանջում ե թեկուզ ե համառոտ գնահատական նախապատերազմյան Ռուսաստանի արդյունաբերության զարգացման մասին, ե արդյունաբերության պատկերը իմպերիալիստական ու քաղաքացիական պատերազմի ե նեպի շրջանում:

Միջին հաշվով Ռուսաստանի արդյունաբերությունը 1871—93 թվականներին տարեկան տալիս եր 3,8% մեծացում: Հետագա շրջանում (1893—1913 թվականներին) արդյունաբերության զարգացման թափը մեծանում ե, տարեկան միջին մեծացումը կազմում ե 6,1%: Առանձնապես ուժեղ վերյելք ապրում ե արդյունաբերությունը 1909—13 թվ. շրջանում:

Հետևյալ աղյուսակը ցույց ե տալիս արդյունաբերության առանձին ճյուղերի աճումը 1908 թվից մինչև 1918 թվի (միլիոն փթերով):

	1908 թ.	1913 թ.
Զուգույն	171 միլ. փութ	282 միլ. փութ.
Յերկաթ	177,4 » »	317 » »
Ածուխ	1846 » »	2723 » »
Բամբակի գործվածք	19 » »	22,7 » »
Բամբակ	21,2 » »	23,9 » »
Շաքար	60,7 » »	84,6 » »

Յերկաթուղու բեռնաշրջանառությունը 5247 միլ. փթից մեծացել եր 7981 միլ. փութ, բանկերի սեփական կապիտալը 1909 թվի 1792 միլ. ռուբլուց մեծացել եր մինչև 3438 միլ. ռուբլու 1912 թվին:

Արդյունաբերական աճման այսպիսի արագ թափը բացատրվում ե ա) համաշխարհային շուկայի բարենպաստ կոնյունկտուրայով. բ) Ռուսաստանի հացի լավ բերքերով ե գ) Ստոլիպինի բարեփոխությունների հետևանքով ուսուական գյուղում առաջացած սոցիալ-տնտեսական յերևույթներով:

Ստոլիպինի բուրժուա-կալվածատիրական բարեփոխությունը սկսում ե արագ թափով շերտավորել ուսական գյուղը ե կուտակել միապետության ապագա հենարան կուլակային վերնաշերտի ձեռքը մեծ միջոցներ: Սրան նպաստում ե նաև գյուղատնտեսական մթերքների արտահանման աճումը:

Գյուղին կրկնակուշիկներ մատակարարող Ռետինի արդյունաբերությունը իր արտադրությունը 1900 թվի 20 միլ. ռուբլուց 1913 թվին հասցնում ե մինչև 121 միլ. ռուբլու:

Գյուղը առաջադրում ե գյուղատնտեսական գործիքների պահանջ:

1905 թվին գյուղ-տնտ. մեքենաներ ծախված եյին 39 միլ. ռուբլու, 1908 թվին—60 միլ. ռ., 1910—86 միլ. ռուբ., 1911 թ.—119 միլ. ռուբ.: Խնայողական զբամարկիներում զրվող գումարներում աճում ե գյուղացիության խնայողությունների %:

1904 թվին խնայող. զբամ. կապիտալը հավասար եր—1.002 միլ. ռուբ., 1906 թվին—1.055 միլ. ռուբ., 1908 թվին—1.403 միլ. ռուբ., 1910 թվ.—1.551 միլ. ռուբ., 1911 թվ.—1.802 միլ. ռուբլի, ըստ վորում գյուղացիության խնայողությունների %-ը 1903 թվին հավասար եր 22-ի, իսկ 1911 թվին—30,4%: Սրան պետք ե ավելացնել նաև ծղնոտյա կտուրներից յերկաթյա կտուրներ:

ըին և ցեխե պատերից կղմինդրին անցնելը, վորը ավելացրեց թի-
թեղի և կղմինդրի պահանջը:

Գյուղացիութեան վերնախավի մեծացող պահանջը իր «Ժողո-
վրդական» կնիքն է դնում արդյունաբերութեան վրա՝ ավելի եժան
ապրանքները դուրս են մղում թանկ ապրանքներին:

Այդպիսով նախապատերազմյան արդյունաբերութեան զարգա-
ցումը սերտորեն կապվում է ներքին, գլխավորապես գյուղացիա-
կան շուկայի լայնացման հետ: Ռուսական նախապատերազմյան
արդյունաբերութեան տվյալները ցույց են տալիս մետաղարդյունա-
բերութեան թույլ աճանքը:

Լեռնարդյունաբերութեանը կազ- մում է ամբողջ արտադր.	11 տոկ. և բանվորների 15 տոկ.
Մետաղների հանումը և մշակույթը կազմում է ամբողջ արտադր.	16 » » » 18 »
Մանածագործութեանը կազմում է ամբողջ արտադր.	25 » » » 33 »
Մանրարդյունաբերութեանը կազ- մում է ամբողջ արտադր.	30 » » » 16 »
Չանագան (քիմիական, թղթի. փայտ և այլն)	18 » » » 10 »

(Բոլոր թվերը վերաբերվում են 1912 թվին):

Մետաղարդյունաբերութեան պակասը 1912 թվին կազմում էր
34⁰/₀: Մանր արդյունաբերութեանը տալիս էր խոշորի 1/4 մասը:

Այս բոլորին պետք է ավելացնել նաև Ռուսաստանի արդյու-
նաբերութեան կենտրոնացման արագ թափը, ակցիոներական ընկե-
րութեանների միջոցով: (Արդյունաբերութեան կենտրոնացման ա-
տիճանով Ռուսաստանը ավելի առաջ էր քան արդյունաբերական
Գերմանիան):

Ոտարյերկրյա կապիտալը արդյունաբերութեան մեջ 1908 թվին
կազմում էր 1.630 միլլ. ռուբ., վորից Ֆրանսիային ընկնում են
582 միլլ. ռ., Անգլիային—450 միլլ. ռ., Գերմանիային—275 միլլ.
ռ., Բելգիային—200 միլլ. ռ.:

3. Արդյունաբերության վերափոխման յեվ կառուցման քաղաքները:

Արդյունաբերութեան դրութեանը իմպերիալիստական և քաղա-
քացիական կոնֆլիկտի տարիներում մենք լուսաբանել ենք «Ռազմա-
կան կոմունիզմ և ՆեՊ» թեմայով:

ՆեՊ-ին անցնելու պայմաններից մեկն էր արդյունաբերութեան
համար պարենային, հում նյութի և վառելանյութի բազա ստեղ-
ծելը: 1921—1926 թվերը կազմում են արդյունաբերութեան այսպես
կոչված վերաշինման շրջանը, յերբ գլխավորապես աճում էր կապի-
տալի շրջանառու մասը (հում նյութ և բանվորական ույծ): Նա-
խապատերազմյան Ռուսաստանից ժառանգած բոլոր գործարանները
և զավոդները սկսում են աշխատել:

1926—27 թվերը հանդիսանում են արդյունաբերութեան զար-
գացման մեջ բեկման շրջաններ: Արդյունաբերութեան հետագա զար-
գացման համար պահանջվում են միջոցներ հիմնական կապիտալի հա-
մար (նոր գործարանների և զավոդների կառուցում, յեղածների
լայնացում, արդյունաբերութեան մեջ նոր տեխնիկա մտցնել): Այս
տարիներից սկսվում է արդյունաբերութեան կառուցման շրջանը:
Այս խնդիրը համեմատած նախկին վերաշինման շրջանի հետ, ավե-
լի բարդ է, քանի վոր նոր գործարանների և զավոդների կառու-
ցումը պահանջում է մեծ միջոցներ, վորոնք պետք է 4—5 տարով
հանեն շրջանառութեանից և ապա տան շոշափելի արդյունքներ:
Շատ պարզ է, վոր արդյունաբերութեան զարգացման թափը 26—
27 և հետագա տարիներում հետ է մնում նախկին տարիների թա-
փից: 1924—25 թվերին արդյունաբերական արտադրութեան աճումը
կազմում է 37⁰/₀, 1925—26 թվ.—42⁰/₀, 1926—27 թվ.—20⁰/₀,
իսկ հետագա տարիներում միջին թվով կկազմի 10⁰/₀: 1927 թվին
արդյունաբերութեանը տալիս է 1915 թվի արտադրութեան 109⁰/₀:

4. Արդյունաբերության կազմակերպությունը

Արդյունաբերական շինարարութեանը լայնացնելու և ամրաց-
նելու համար, պետք է այնպիսի կազմակերպութեան, վորը ապա-
հովի՝ ա) արդյունաբերութեան ծրագրային բնույթը. բ) ստորին
ողակների (գործարանների և նրանց միավորումների) ինքնուրույ-
նութեանը արտադրութեան և սպառման առերկա աշխատանքներում:
Արդյունաբերութեան ղեկավարման կազմակերպութեանը ռազմական
կոմանդիրի շրջանում ունեք զլավիկի մե, վորը վոչ թե արտա-
դրութեանն էր ղեկավարում, այլ ավելի շուտ ճիշտ բաշխում էր
յեղող պաշարները:

ՆեՊ-ի շրջանում զլավիկի վերացվում է և ձեռնարկութեան-
ները կազմակերպվում են տրեսաների ու սինդիկատների մեջ, սա-

կայն ամբողջ ծրագրային ղեկավարությունը մնում է Ժ. Տ. Գ. Սորհրդին: Տրեստները միացնում են վորոշ յերկրամասի առանձին ձեռնարկություններ (միատեսակ կամ բազմատեսակ): Ըստ տրեստի մեջ մտնող ձեռնարկությունների բնույթի, տրեստները լինում են տեղային կամ համամիութենական նշանակություն: Տրեստի մեջ մտնող յուրաքանչյուր ձեռնարկություն կորցնում է իր առևտրական ինքնուրույնությունը և աշխատում է տրեստի ցուցմունքներով: Տրեստը աշխատում է ինքնուրույն անտեսական և առևտրական շահավետության հիմունքներով, ըստ վորում արտադրության մեջ արմատական փոփոխությունների խնդիրները համաձայնեցնում է Ժ. Տ. Գ. Սորհրդին հետ: Տրեստների միացումը սխիզիկատի մեջ հում նյութ պատրաստելու և արտադրած ապրանքները սպառելու համար հոժարակամ է, բացի նավթարդյունաբերությունից:

Ամբողջ արդյունաբերության (խոշոր, միջակ և մանր) մեջ 1926—27 թվականին ըստ ընդհանուր արտադրանքի պետական և կոոպերատիվ արդյունաբերությունը կազմում է 81,90%: Մնացած 0% ընկնում է մասնավոր, նրա թվում և տնային արդյունաբերությանը:

Համայնացրված սեկտորը արդյունաբերության մեջ բռնում է ղեկավարող տեղը և վարող դերն է կատարում ժողովրդական ամբողջ անտեսության մեջ:

Պետական սեկտորի արդյունաբերական շինարարությունը ընթանում է վորոշ ծրագրով: Բացի տարեկան ծրագրերից կազմվում են հինգամյա հեռանկարային ծրագրեր: Արդյունաբերության մեջ ծրագրային սկզբունքը կազմում է սոցիալիստական շինարարության կազմակերպման միջոցը:

5. Տնտեսական ծրագիրը յեվ ելեկտրոֆիկացիան:

Արտադրության մեջ ծրագրման սկզբունքը անցկացրվեց 1921 թվին ելեկտրոֆիկացիայի ծրագրում: Ելեկտրոֆիկացիայի տակ հասկացվում է անտեսության այնպիսի բարեփոխությունը, յերբ առավելագույն չափերով ոգտագործվում է ելեկտրականությունը: Ելեկտրոֆիկացիայի ծրագիրը նախատեսնում էր 10—15 տարվա շրջանում կառուցել 30 հատ շրջանային խոշոր ելեկտրակայաններ 800 միլ. վոտկի բուրբուռ ընդհանուր արժեքով և մեկ ու կես միլիոն կիլովատի ուժով: 1921 թվից մինչև 1925 թվականը կառուցված

շրջանային ելեկտրակայանների ուժը հասնում է 100 հազար կիլովատի, 1926 թվ.—146 հազ. կիլ., 1926—27 թվին յենթագրված է հասցնել 250 հազ. կիլ. (բացի տեղային ելեկտրակայաններից):

Ելեկտրոշինարարությունը ըստ տարիների տալիս է հետևյալ պատկերը (1.000 կիլովատներով).

	22 թ.	23 թ.	24 թ.	25 թ.	26 թ.	27 թ.
1. Շրջանային կայանները	10	12	16	62	146	250
2. Քաղաքային »	—	—	—	11,5	73,5	—
3. Յերկաթուղային »	—	—	2,5	2,5	2.	3
4. Գյուղատնտես. »	0,85	4,66	2,34	6	10	—
5. Արդյունաբեր. »	—	—	—	22	93,5	—

Ընդամենը 10,85 16,66 20,84 104 326 260

Հաշվի առնելով ելեկտրոշինարարության արդյունքները և հետագա աշխատանքի հնարավորությունները կարելի յե յենթագրել, վոր ելեկտրոֆիկացիայի նախագծված ծրագիրը կիրականանա 1932 թվի սկզբին: Ելեկտրոշինարարության ղեկավարությունը կայանում է կայանների կառուցման թանկության մեջ, վորը բացատրվում է անհրաժեշտ փորձի բացակայությամբ և աշխատանքների վոշ անընդհատությամբ: 1926—27 թվին ելեկտրոշինարարության համար ընդհատություններ: 1926—27 թվին ելեկտրոֆիկացիայի հերթական հատկացված է 150 միլիոն բուրբուռ: Ելեկտրոֆիկացիայի կառուցումն է: Խնդիրը—200 հազ. կիլ. ուժի Դնեպրոստոյի կառուցումն է:

6. Արդյունաբերական զարգացման հիմնական ցուցանիշները

1926—27 թվականին յեվ 1927—28 թվականի խնդիրները:

1925—26 թվին ծանր արդյունաբերության արտադրանքի տարեկան աճումը կազմում է՝ ածուխ—54%, մարգանեց—136%, չուգուն—71,2%, պողպատ—57%, ցեմենտ 80%, Ծանր արդյունաբերությունը 1924—25 թվին իր 41,3% տեսակարար կշիռը 1925—26 թվին բարձրացրել է մինչև 44%:

Արդյունաբերության ընդհանուր ծրագիրը 1926—27 թվին նախատեսնում է ընդհանուր արտադրանքի ավելացումը 20,6% համեմատած 25—26 թվին հետ, ըստ վորում ծանր արդյունաբերության բնագավառում (արտադրության միջոցների արտադրություն) ավելացումը հավասարվելու է 24,9%, իսկ թեթև արդյունաբերության բնագավառում—17,3%: Այս տարում արդյունաբերության մեջ դրվելիք գումարը հավասարվում է 947,2 միլ. բուրբուռ

տեսական տարվա առաջնակարգ խնդիրն է բավարար չափով բյուզ-
ժետային, վալյուտային, հացի, ապրանքային, հում նյութի և վա-
ռելանյութի պաշարներ կուտակելը, վորը անհրաժեշտ է թե տնտե-
սական շահերի և թե յերկրի ռազմունակությունը ապահովելու հա-
մար: Արդյունաշինարական մյուս հերթական խնդիրներին անհրա-
ժեշտ է մատնանշել՝ ա) կրճատել շինարարության ժամկետները և
զգուշորեն սկսել նոր խոշոր շինարարություն, յերբ արդեն կլինեն
ազատ միջոցներ. բ) ինքնարժեքի վճռական իջեցումը՝ և նոր կա-
ռուցվող ու վերակառուվող գործարանների արտադրանքի վորակի
բարձրացումը. գ) մոտակա տարում շինարարության խնդրերի իջե-
ցումը հասցնել 15⁰/օ-ի. դ) ի նկատի ունենալով, վոր 1926-27 թվա-
կանին չի կատարված արդյունաբերական ապրանքների ինքնարժե-
քի 5⁰/օ իջեցման գերեկտիվը, այդ գերեկտիվը իրականացնել 27-28
թվականին: յե) ընթացիկ տարում ապահովել հետաձագ բանվորա-
կան խմբերի անվանական աշխատավարձի բարձրացումը և լրացու-
ղաքականության, միասնակ. գյուղ. տնտ. տուրքի ասպարեզում
արտոնութլուններ տալով, լայնացնել տեխնիկական կուլտուրաների
ցանքները. ե) լայնացնել վառելանյութի արտադրութլունը և բնա-
կարանային շինարարութլունը. բ) մեծացնել սպառման միջոց-
ների արտադրութլունը ապրանքային սովը վոնչացնելու համար
թ) արդյունաշինարարութլան խնդիրներում անցկացնել խիստ ծրա-
ի) պայքարել տնտեսական մարմինների բյուրոկրատիզմի դեմ և
բարձրացնել ղեկավարութլան վորակը:

Անդրկովկասի արդյունաբերական զարգացումը ուսական միա-
պետութլան պայմաններում, չնայած բնական մեծ հարստութլուն-
ներին լայն թափ չեր կարող ստանալ: Ֆարական կառավարութլան
քաղաքականութլունը գլխավորեն կասեցնում եր արդյունաբերու-
թլան զարգացումը, վորովհետև Անդրկովկասի ինդուստրիզացիան
առաջին հերթին կզրկեր ուսական կապիտալիստներին եժան հում
նյութից և յերկրորդ կստեղծեր վտանգավոր կապ արդյունաբերա-
կան Անդրկովկասի և Արևելյան ժողովրդների մեջ: Բացի դրանից
արդյունաբերական զարգացմանը խանգարում եր նաև կապիտալ-
ի ե գնահատել Ա. Ս. Ֆ. Ս. Հանրապետութլան արդյունաբերու-
թլան վերաշինման շրջանը և ընդգծել զարգացման հեռանկարները:

7. Ա. Ս. Ֆ. Ս. Հանրապետության արդյունաբերական զարգացման նիւնական ցուցանիւները յեվ հերթական խնդիրները:

Ա. Ս. Ֆ. Ս. Հ. արդյունաբերութլան վերաշինման պրոցեսսի
արդյունքները յերեւում են հետևյալ տվյալներին:

	1913 թ.	24-25 թ.	25-26 թ.	26-27 թ.
Քարածուխ	377	413	473	691
	100	109,5	125,5	183,3
Մարգանց	7593	4529	3602	4502
	100	59,6	47,4	59,3
Պղինձ	10455	753	1175	3275
	100	7,2	11,2	31,3
Աղ	30	159	165	206
	100	534	550	285,7
Սիլիկատ	507	1040	1950	2079
	100	205	484,6	410,1
Ծխախոտ	9502	3516	5089	6680
	100	57	53,6	70,3
Բամբակի գործվածքներ	1685	2496	4358	6686
	100	148,1	258,6	396,7
Մետաքս	1702	492	1270	1945
	100	28,9	74,6	114,3
Կաշի	1058	1570	2454	2997
	100	148,4	231,9	280
Անտառ	1002	1078	1496	3831
	100	107,6	249,1	382,3

(Համարելը ցույց է տրված արտադրանքը 1000 բուրիներով, հայ-
տարարը — ⁰/օ հարաբերութլունը 1913 թվին):

Այս աղյուսակը ցույց է տալիս թեթև արդյունաբերութլան ա-
րագ թափը և ծանր արդյունաբերութլան դանդաղ թափը (համա-
միութլենական նշանակութլուն ունեցող մարգանց, պղինձ): Թեթև
արդյունաբերութլան զարգացումը բացատրվում է հում նյութերի
մեծ քանակով (բամբակ, մետաքս, կաշի և այլն): Ածխարդյունա-
բերութլան զարգացմամբ հետզհետե կթուլանա նաթթի տեղական
սպառումը և սրանով կավելանա նրա արտահանումը: Պղինձի և մար-
գանցի համար պահանջվում են հիմնական ծախսեր:

Յենգային արդյունաբերությունների աճման թափը մոտավորապես հավասար է Միություն արդյունաբերության զարգացման աստիճանին: Այս թափը քիչ է, քանի վոր նա Անդրկովկասը թողնում է տնտեսապես հետամնաց դրություն մեջ: Ա. Ս. Ֆ. Ս. Հ. արդյունաբերությունների համախառն արժեքը (առանց Ալանի) 26-27 թվին կազմում էր 93% , մասնավորինը — 70% , Ալանի թիվը հետ միասին համախառն արժեքը — 97% , մասնավորինը — 30% : Արագորեն զարգանում է Ժ. Տ. Գ. խորհրդի արդյունաբերությունը: Աճման թափը յերևում է հետևյալ աղյուսակից ($\%$ հարաբերություններն են անցյալ տարվա հետ համեմատած):

	25—26 թվ.		26—27 թվ.	
	Ժ. Տ. Գ. Ս. Հ.	Միասին:	Ժ. Տ. Գ. Ս. Հ.	Միասին:
Աղբյուրային	177	122	144	112
Հայաստան	143	135	204	142
Վրաստան	151	144	136	125
Ա. Ս. Ֆ. Ս. Հ.	162	131	145	125

Աշխատանքի արտադրողականությունը հետ չի մնում համամիութենական չափերից՝

1 բանվորի արտադրությունը 1 տարում:

	24—25 թվ.		25—26 թվ.	
	Ա. Ս. Ֆ. Ս. Հ.	Միասին:	Ա. Ս. Ֆ. Ս. Հ.	Միասին:
Ավստրալիականություն	1123	1278	755	839
Մանածագործականության	3545	3660	3172	3532
Բրդիարդյունաբերություն	4430	4535	2415	4442
Կաշվի-արդյունաբ.	6091	7056	5261	8156

Ընթացիկ հինգամյակում նախադրված է արդյունաբերության մեջ գնել 140 միլ. բուր. ծանր արդյունաբերության — 67 միլ. և 73 միլ. թեթև արդյունաբերության: Այս գումարները չեն փոխում Ա. Ս. Ֆ. Ս. Հ. արդյունաբերության արտադրական կառուցվածքը: Իբրև եզրափակում պետք է ընդգծել՝

ա) Վերաշինման գործում հետ են մնացել պղնձի, մարգանեցի, և ծխախոտի արդյունաբերությունները:

բ) Մոտակա հինգամյակը ընթանալու է լայն սպառման ապրանքների արտադրության նշանի տակ:

գ) Պատերազմների հետևանքով ծանր արդյունաբերության քայքայված վիճակը և անհրաժեշտ կուտակումների բացակայությունը

Ա. Ս. Ֆ. Ս. Հ. ինդուստրիալիզացիայի համար պահանջվում են, առաջին հերթին նախապատերազմյան կառուցվածքին հասնելու համար, միջոցներ միություն ֆոնդից:

դ) Աճման թափը, համեմատած Ա. Ս. Հ. Մ-ն մյուս շրջանների հետ թույլ է, անհրաժեշտ է ուժեղացնել:

ե) Աշխատանքի արտադրողականությունը և տնտեսության համախառն արժեքը աճումը միանգամայն բավարար են:

Իբրև բացասական երևույթներ պետք է ընդգծել՝

ա) Ծանր արդյունաբերությունների աճման թույլ թափը:

բ) Իբրև վառելանյութ գերակշռում է նավթը և քարածուխի մեծ կարիք է զգացվում:

գ) Արդյունաշինարարության բնագավառում ծրագրային ղեկավարության բացերը:

8. Արտադրության ուղիների զարգացում:

Վերաշինման պրոցեսը, վորը ընթանում էր քայքայված արդյունաբերության վերականգնման և արդյունաբերական ապրանքների պահանջի աճման պայմաններում, բնականաբար բարձրացնում էր ապրանքների ինքնարժեքը և վատացնում նրանց վորակը:

Ապրանքների վորակի բարձրացումը և ինքնարժեքի իջեցումը հնարավոր է ուղիորդել ինդուստրիալիզացիայի, այսինքն արտադրական պրոցեսի ալիքի խելացի կազմակերպման միջոցով:

Նոր գործարաններում և զավոդներում արտադրության ուղիորդման կատարվում գլխավորապես ի հաշիվ ալիքի կատարելագործված տեխնիկայի: Արդեն գոյություն ունեցող գործարաններում և զավոդներում արտադրության ուղիորդման պահանջում է հիմնական կապիտալի հետևողական նորոգում: Սակայն և առօրյա աշխատանքներում հնարավոր է ուղիորդել ինդուստրիալիզացիայի յենթաբերված արտադրությունը՝ որինակ՝ առանց ընդմիջումների մատակարարել հում նյութ, գործիքներ, ոգտագործել բանվորների կատարելագործումները: Արտադրության ուղիորդման ունի իր զգալի արդյունքները, վորոնք բղիւում են յերբեմն բանվորների քանակի կրճատելու անհրաժեշտությունից, սակայն ուղիորդման վճռում է ալիքի տարածման համադասակարգային խնդիրը, այն է՝ արտադրական ուժերի զարգացումը, առանց վորի սոցիալարարությունը անհնարին է:

Սակայն նոր ուսմունքների գաղափարախոսների որինսական ա-
տելութունը ե նրանց լավագույն ձգտումները կապիտալիստական
հասարակարգը վերափոխելու գործում, ավելի հենված եր յերևակա-
յության, քան թե կապիտալիստական հասարակության վերլուծման
և այստեղից բխող յեզրակացությունների վրա: Սրանք սոցիալիստ
ուսուպիստներն եին (Ուենս, Սեն-Սիմոն, Ֆուրյե), գիտական սո-
ցիալիզմի մոտակա նախորդները: Կոոպերացիայի հայր Ուենսը ու-
սուպիստական կոոպերատիվ սոցիալիզմի ներկայացուցիչն ե: Հա-
կապես նա ե շաղկապում կոոպերացիայի խնդիրները կապիտալիս-
տական հասարակության արմատական բարեփոխման խնդրի հետ:
Ուենսը իր աշակերտներին հետ միասին իր միջոցներով կազմակեր-
պեց փորձնական արտադրական կոոպերատիվ Ամերիկայում: Փորձը
անհաջող անցավ և կոոպերատիվը փակվեց: Սակայն Ուենսի համոզ-
մունքները չլքուլացան, նա առաջարկում ե կազմակերպել. բան-
վորական բորսաներ, վորոնք պետք ե վաճառային արտադրողի ապ-
րարքները ըստ նրանց շխատանքային արժեքի, այդպիսով ազա-
տելով նրանց շուկայի տարրերից: Բայց այս փորձը յեվս չըհաջող-
վեց, վորովհետև ամբողջ փոխանակային տնտեսության սխտեմը
յենթարկել «բանվորական բորսաներ»ին, ցնորք եր: Ուենսի և նրա
հետնորդների գործունեյության հետևյալ շրջանը՝ սպառողական կո-
ոպերատիվների կազմակերպումն ե: Այս ծրագրով պետք ե կոոպերա-
տիվները, փոխարինելով առևտրական կապիտալին, կուտակեյին մի-
ջոցներ արտադրական կոոպերատիվներ ստեղծելու համար: Այդպի-
պիսով հասարակական բարեփոխումների լայն ծրագիրը վերջին հաշ-
վով հանգեց սովորական բանվորական սպառողական կոոպերացիայի
զարգացմանը, վորը կապիտալիզմի պայմաններում ստանում ե
ապրանքների բաշխման ֆունկցիաները, չը փոխելով կապիտալիզմի
սխտեմը: Արտադրական կոոպերատիվները, կապիտալիզմի պայման-
ներում անխուսափելիորեն կապվում են կապիտալիզմի հետ, քանի
վոր արտադրության հիմնական միջոցները և պետական իշխանու-
թյունը գտնվում են կապիտալիստների ձեռքին:

Զարգացող կապիտալիզմը քայքայում է մանր արտադրողներին: Այս հիման վրա XIX դարի յերկրորդ կեսում Գերմանիայում առաջ են գալիս արհեստավորներին փոխադարձորեն վարկավորող և նրանց քայքայումից պաշտպանող վարկային ընկերություններ (Շուլցենի կոոպերատիվ ծրագիրը): Կոոպերատիվ այս հոսանքը լայն

հասարակական բարեփոխությունների խնդիրները չի դնում, այլ միայն սահմանափակվում է վերևում թված խնդիրներով: Վարկային ընկերությունները վերջ ի վերջո այլասեռվեցին և փոխվեցին ակցիոներական բանկերի, վորտեղ մտնում էյին և առևտրականները:

Սյապիսով, պրոլետարական և մանր բուրժուական կոոպերացիայի պատմությունը հաստատում է ուտոպիական կոոպերատիվ սոցիալիզմի խախտւտ լինելը։ Միայն բանվոր ղասակարգի կռիվը իր գիկտատուերայի համար և խոշոր սեփականության ազգայնացուցումը ստեղծում են անհրաժեշտ նախադրյալները կապիտալիստական հասարակարգը սոցիալիստականի վերածելու համար։

2. Կոոպերացիայի նշանակությունը պրոլետարատի դիկտատուրայի պայմաններում:

Բոլորովին ուրիշ դեր է խաղում՝ կոոպերացիայն պրոլետարիատի դիկտատուրայի պայմաններում: Կոոպերացիայի զնահատականը սոց-շխարարության բնագավառում տալիս է Լենինը («Պարենտուր-բի մասին» (1921 թվ) և «Կոոպերացիայի մասին» (1923 թվ): Ռազմական կոմմունիզմի շրջանում ընդգծվում էր միայն կոոպերա-տիվի ապստամբության պաշտպանման անհրաժեշտությունը:

«Նեպոլմ մենք զիջում արեցինք գյուղացուն իբրեւ առևտրականի, մասնավոր առևտրի սկզբունքին, հենց սրանից է բխողւմ... կոոպերացիայի հսկայական նշանակութիւնը: Ըստ եության, Նեպլի տիրապետութեան ժամանակ ուռած ազգաբնակչութիւնը բավականաչափ լայն և խոր կոոպերացման յենթարկելը այն ամենն է, ինչ վոր մեզ պետք է, վորովհետև հիմա մենք գտել ենք մասնավոր շահի, մասնավոր առևտրական շահի միացման, նրան պիտութեան կողմից ստուգելու և հսկելու, նրան ընդհանուր շահերին յենթարկելու այն աստիճանը, վորը վորձնաքարն էր հանդիսանում շատ և շատ սոցիալիստների համար:

Իրապես, պետութեան իշխանութիւնը բոլոր արտադրութեան խոշոր միջոցների վրա, պետական իշխանութիւնը պրոլետարիատի ձեռքին, այդ պրոլետարիատի գաշինքը բազմամիլիոն մանր և մանրագույն գյուղացիների հետ, պրոլետարիատի ղեկավարութեան ապահովումը այդ գյուղացիութեան վերաբերյալ և այլն, միթե սա այն ամենը չի, ինչ վոր պետք է, վորպեսզի կոոպերացիայից, մի-

այն կոոպերացիայից, վորը մենք առաջ բացատրում եինք իբրև չարչիական, և վորը վորոշ տեսակետից մենք իրավունք ունենք բացատրելու նաեւ հիմա Նեպի ժամանակ, միթե սա այն ամեն անհրաժեշտը չի, լրիվ սոցիալիստական հասարակութուն կառուցելու համար: Սա գեռ սոցիալիստական հասարակութւյան կառուցումն չի, սակայն սա ամբողջ անհրաժեշտն ու բավականն է այդ կառուցման համար»:

(Լենին «կոոպերացիայի մասին»):

Ահա կոոպերացիայի նոր գնահատականը, վորը տալիս է Լենինը Նեպի պայմաններում 1923 թվին:

Մեր տնտեսութւյան մեջ միջակ գյուղացիական մասի գերակշռման պայմաններում կոոպերացիայն իսկապես հանդիսանում է մանր տնտեսութւյունների կազմակերպիչը: Առաջինը, կոոպերացիայն (սպառողական, գյուղատնտեսական, վարկային, տնայնագործարտադրական) շահագրգռում է գյուղացուն և հասկանալի է նրան, յերկրորդը կոոպերացիայն, անկախ գյուղացու ցանկութւյան, գյուղատնտեսութւյան մեքենայացման գեպքում կոլլեկտիվ ձևով կապում է նրան պետարդյունաբերութւյան հետ: Սկզբում առևտրի (սպառողական կոոպերացիա), իսկ հետո և արտադրութւյան միջոցով (գյուղատնտես, վարկային կոոպերացիա) գյուղացին կը համայնացնի արտադրութւյան պրոցեսը:

«Տրակտորը կարող է հեղափոխականացնել գյուղատնտեսական արտադրութւյունը ավելի մեծ չափերով, քան գյուղատնտեսութւյան կոլլեկտիվ ձևերի առավելութւյան մասին վերացական ազդեցիկ տանող հազար ագիտատորները, վորոնք յեկել են գյուղ... Ահա հարցերի շրջանը, վորոնք հետևողականորեն ծավալվում են տրակտոր գնած մեքենայի արտելի առաջ: Առաջինը կը լինի հարցը՝ վարել արդյոք յուրաքանչյուր արտը առանձին, պաշտպանելով սահմանները, թե վարել բոլոր արտերը միանգամից իբրև մեկ արտ: Վերջինը ձեռնառու է: Յերբ հողը արդեն վարած է, առաջ է գալիս ուրիշ հարց, բաժանել արդյոք վարած հողը, թե ցանել միասին և բաժանել բերքը: Յերբ հացը դուրս է յեկել՝ բաժանել նրան մինչև հնձելը թե միասին հավաքել և բաժանել խուրձերը: Յերբ միացյալ ուժերով բերքը հավաքված է, առաջ է գալիս հարց՝ բաժանել խուրձերը թե միասին կասել: Միացյալ կասելուց հետո՝ բաժանել հա-

ցահատիկները ըստ ծխերի թե կոոպերատիվի միջոցով ծախել և փողը բաժանել («Ռիկով Գյուղը, Նեպը և կոոպերացիան»):

3. Խորհրդային կոոպերացիայի սոցիալ-սնեսական բնույթը:

«Պարենտուրքի մասին» բրոշյուրում (1921 թվին) Լենինը ընդունում է կոոպերացիայն, իբրև պետ-կապիտալիզմի առանձին ձև՝ կոոպերատիվ կապիտալիզմ: Նեպին անցնելիս, յերբ յենթադրվում էր տնտեսութւյան պետկապիտալիստական ձևերի (կոնցեսսիաներ, կապալներ, առևտրական խառն ընկերութւյուններ) քանակական գերակշռումը, կոոպերացիայն ստանալու էր իր սոցիալ-տնտեսական բովանդակութւյունը տնտեսութւյան գերակշռող պետկապիտալիստական ձևերից: Իրերի իսկական գրութւյունը, յերբ պետկապիտալիզմը ղեկավարող նշանակութւյուն մեր տնտեսութւյան մեջ չըստացավ, յերբ ընդհակառակը մեր տնտեսութւյան վարող գիծը անցավ պետարդյունաբերութւյանը, փոխում է կոոպերացիայի գնահատականը: «Պետական կապիտալիզմի ժամանակ կոոպերատիվ ձեռնարկութւյունները տարբերվում են պետական կապիտալիզմից առաջինը իբրև մասնավոր և յերկրորդ՝ իբրև կոլլեկտիվ ձեռնարկութւյուններ: Գոյութւյուն ունեցող մեր ներկա իրավակարգում կոոպերատիվները տարբերվում են մասնավոր կապիտալիստական ձեռնարկութւյուններից, իբրև կոլլեկտիվ ձեռնարկութւյուններ, բայց չեն տարբերվում սոցիալիստական ձեռնարկութւյուններից, յեթե նրանք հիմնված են արհարուքյան միջոցները պետության, այսինքն բանվոր դասակարգին պատկանող նույն վրա: (Լենին-կոոպերացիայի մասին»):

Այդպիսով կոոպերացիայն հանդիսանում է հետևողական սոցիալիստական տիպի տարր: Այստեղ պետք է կարևոր ուղղումն, վոր վոչ բոլոր կոոպերատիվներն են հետևողական սոցիալիստական: Վորոշ կոոպերատիվներ ծածկում են կապիտալիստական փոխհարաբերութւյունները, այդպես են կուլակների, վարձու աշխատանք գործադրող տնայնագործների կոոպերատիվները («վայրի կոոպերատիվները») վորոնք սովորաբար չեն մտնում միութենական կոոպերատիվ ցանցի մեջ: Այստեղ կոոպերացիայի անվան տակ թագնված է կապիտալիստական շահագործումը: Ուրիշ կոոպերատիվները ժամանակավորապես ծածկում են իրենց անդամների թուլութւյունը: Սը-

րանց թվին պատկանում են այն կոմունաները և արտելները, վորոնք Նեպի շրջանում քայքայվեցին առանձին տնտեսությունների: Յերրորդ տեսակի կոոպերատիվները հանդիսանում են միջոց կոոպերատիվ արտոնությունները շահագործելու համար՝ որինակ «վերջին յերկու տարում Սիբիրում կազմակերպված 1384 մեքենական ընկերություններից շատերը արտոնյալ պայմաններով մեքենաներ ձեռք բերելուց հետո ցրվվեցին: 226 մանրամասն ուսումնասիրված ընկերություններից, 55-ը ունեն ամբողջովին ազգակցական կազմ, 72 մեծ մասամբ կազմված են ազգականներից, 155-ը վոչ մի կոոպերատիվ հատկանիշներ չունեն, միայն 56 ընկերություններում նկատվում է ձգտումն հողը համայնական ձևով մշակելու: Սրանք այն ընկերություններն են, վորոնք կազմակերպվել են բացառապես չքավորական-միջակական տնտեսություններից (Правда № 82 от. 12/IX 27 г. Фельетон Северного «Супруга»):

Միայն այն կոոպերատիվները, վորոնք հետագա զարգացման ընթացքում կը համայնացնեն արտադրական պրոցեսը և կ'ապահովեն արտադրության միջոցների կենտրոնացումը, պետություն ձեռքին, հանդիսանում են հետևողական սոցիալիստական տիպի տարրեր:

4. Պետության ոժանդակությունը կոոպերացիային:

«Յուրաքանչյուր հասարակական իրավակարգ առաջանում է միայն վորոշ գասակարգի ֆինանսական աջակցության շնորհիվ: Չարժի հիշատակել այն հարյուրավոր և հարյուրավոր միլիոն բուրժուաների մասին, վորոնք ծնեցրեցին «ազատ» կապիտալիզմ: Հիմա մենք պետք է գիտակցենք և գործնականում իրականացնենք այն, վոր ներկայումս այն հասարակարգը, վորին մենք պետք է աջակցենք սովորականից ավել, կոոպերատիվ հասարակարգ է: Սակայն աջակցել պետք է այդ բառի բուն իմաստով, այդ աջակցության տակ պետք է հասկանալ կոոպերատիվ այնպիսի շրջանառության աջակցությունը, վորին իսկապես մասնակցում են ազգաբնակչության իսկական մասսաները... Մեզ դեռ պետք է անել վոչ այնքան շատ, «կրթված» (առաջին հերթին զրազետ) յեվրոպացու տեսակետից, վորպեսզի ստիպել բոլորին, առանց բացառության մասնակցել և մասնակցել վոչ թե պասսիվ, այլ ակտիվորեն, կոոպերատիվ

կազմակերպություններում: Առանց մասսայական զրազիտության, առանց վորոշ ապահովության ասենք անբերրիությունից, սովից և այլն, առանց սրան մենք մեր նպատակին չենք հասնիլ»

5. XIV Կուս-կոնգրեսնաի վորոշումները կոոպերացիայի մասին:

Բանաձևի ընդհանուր մասը շեշտում է՝ «կոոպերացիայի բնագավառում ձեռնարկվող միջոցները պետք է զարգանան Միություն տնտեսական քաղաքականության ամբողջ տնտեսական կյանքին լրիվ համապատասխան: Ապրանքնաշրջանառության ազատության և գյուղի մանր ապրանքային արտադրության պայմաններում, կոոպերացիայի հանդիսանում է պետական տնտեսության և գյուղի մանր ապրանքարտադրողների կապի հասարակական-տնտեսական հիմնական ձևը: Միայն նա կարող է ապահովել թե մանր գյուղատնտեսական արտադրության և թե յերկրի ապրանքաշրջանառության ամենամեծ հսկողությունը և կանոնավորումը պետության կողմից...»

Գյուղի տնտեսական կյանքի բոլոր պրոցեսները կոոպերացիայի կողմից ամենամեծ չափերով ընդգրկելու համար, անհրաժեշտ է տրամադրել գյուղատնտեսությունում զբաղվող ազգաբնակչության բոլոր շերտերին կոոպերացիայում մասնակցելու իրավունք: Գյուղացիության մեծամասնության ղեկավարող ազգեցությունը կոոպերացիայում ապահովելու համար, բոլոր տեսակի կոոպերատիվ մարմինները պետք է իրենց կանոնադրությունների մեջ մտցնեն բացարձակ կուլակային տարրերի մուտքը ընկերությունների վարչությունների մեջ արգելող սահմանափակումներ... Պետք է միջոցներ ձեռք առնել կոոպերացիայի վարկերը, հատկապես գյուղատնտեսականը եժանացնելու համար, վորը հանդիսանում է նրա աշխատանքի հաջող ծավալման հատուկ պայմաններից մեկը:... կոոպերացիայի աշխատանքի վորակը ներկայումս ունի վճռողական նշանակություն: Այդ խնդրի լուծումից և կախված է կոոպերացիայի հետագա զարգացումը: Ներկայումս ամենավտանգավոր հիվանդությունը զանազան տեսակի կոոպերացիաների ֆունկցիաների շփոթումն է..., ըստ վորում գյուղատնտեսական կոոպերացիայի յերբեք չըպետք է զբաղվի ազգաբնակչությունը անհատական սպառման իրերի մատակարարումով:

Կոոպերացիայի զարգացման և նրա մեջ ազգաբնակչության

լայն մասսաներին տեղիով մասնակցութեան գրավելու հիմնական նախադրյալը պետք է հանդիսանա նրա (կոոպերացիայի) այնպիսի կազմակերպութիւնը, վորը լրիւ չափով կ'ապահովի ընտրութիւնների ազատութիւնը, ընտրված մարմինների պատասխանատվութիւնը և հաշվետու լինելը ընտրողների առաջ: Կուս և խորհրդային մարմինները չպետք է թույլ տան վարչական միջամտութիւն կոոպերատիվ աշխատանքներում և հոգ տանեն կոոպերատիվ կանոնադրութեան ճիշտ կիրառման մասին:

Կուս-կազմակերպութիւնները վոչ մի դեպքում չըպետք է մոռանան, վոր կոոպերատիվ շարժումը գյուղում գյուղական ազգաբնակչութեան վերաբերյալ պետք է կատարի նույն դաստիարակչական դերը, ինչ վոր կատարում են արհմիութիւնները անկուսակցական բանվորական մասսաների վերաբերյալ:

Գյուղատնտեսական-վարկային կոոպերացիայի պետք է հատուկ ուշադրութիւն դարձնի գյուղ-տնտես. վարկի, սպառման, մատակարարման և բոլոր գյուղատնտեսական միջոցների վերամշակման կազմակերպմանը, վորովհետեւ միայն այս ճանապարհով նա կարող է մոտենալ գյուղացիութեան լայն շերտերի իսկական և անմիջական կոոպերացման գործին: Սրա հետ միասին գյուղ-տնտ. վարկային կոոպերացիայի պետք է ոգնութեան գա կիսաքայքայված, ձիւղուրկ գյուղացիների մասսային և ոգնի նրանց վտարի կանգնելու, մասնավորապէս աշտեղներ, գյուղ-տնտես. ընկերութիւններ, կոլ-տնտեսութիւններ, կոմմունաներ և գյուղատնտեսական աշխատանքի ու արտադրութեան նման կոլլեկտիվ ձևեր կազմակերպելով:

Կոոպերացիայի առաջ կանգնած խնդիրները հաջող կրկնուծվեն միայն այն դեպքում, յեթե կուսակցութիւնը մեծ չափով, քան մինչև հիմա կըտրամադրի կոոպերատիվ շինարարութեան համար անհրաժեշտ ուժերը:

Բանաձևի հատուկ բաժինները մանրամասն առաջադրում են կոոպերատիվ աշխատանքի առանձին բնագավառների (սպառողական, գյուղատնտ. վարկային, տնայնագործա-արտադրական) խնդիրները:

6. Կոոպերատիվ շինարարութեան արդյունքները:

Քաղաքացիական կռիւների տարիներում նախապատերազմյան

շրջանի կոոպերատիվ սիստեմը ամբողջովին վոչնչացվեց: Նեպի տարիներում կոոպերացիայի արագ թափով աճում է: Թվական տրվյալները (բավականին հնացած) ցույց են տալիս վոր առ Վ/Մ 1924 թվ. կոոպերացման եր յենթարկված սպառ-կոոպերացիայի մեջ քաղաքի ազգաբնակչութեան 37,8% և գյուղ-ազգաբնակչութեան — 16,2%: Սեփական միջոցների բացակայութիւնը սպառողական կոոպերացիայի աշխատանքների բացն է: Գյուղ-տնտեսական կոոպերացիան համախմբում եր 1925 թվին գյուղացիական ազգաբնակչութեան 24%: Այս թիվը ցույց է տալիս գյուղ-տնտ. կոոպերացիայի ցանցի թուլութիւնը (կոլլեկտ. տնտեսութիւններ, թվի մասին տես վերևում): Վարկային կոոպերացիայի կազմակերպված է գյուղ-տնտ. վարկային սիստեմում, վորի գլուխ կանգնած է գյուղ-տնտես. բանկը: Թույլ չափով են աճում գյուղացիութեան մոնոպոնները ստորին ցանցում (3 միլլ. առ 1-Մ 25 թ. — 1,2%), այն ինչ նախ քան պատերազմը (1914 թվ. 1/-Մ) նրանք կազմում եին 360 միլլ. ռուբ. (ստորին ցանցի բալանսի 85%):

Չբավորութեան վարկավորման համար ստեղծված է հատուկ ֆոնդ:

Սպառ. կոոպերացիայի աճումը Ա. Ս. Ֆ. Խ. Հ.-ում արտահայտվում է հետևյալ թվերով:

	Կոոպերատիվների թիվը		Փայտերների թիվը:	
	1/-Մ	1/-Մ	1/-Մ	1/-Մ
	25 թվ.	26 թվ.	25 թվ.	26 թվ.
Վրաստան	149	179	166.815	240.498
Ադրբեյջան	227	252	188.134	225.462
Հայաստան	68	82	45.903	65.991
Ընդամենը	444	513	400852	531.951

(Нар. хоз-во Закавказ. в цифрах 27 г. стр. 421-423):

Կոոպերացիայի սեփական միջոցները (փայտվճարների հետ միասին) 1925 թվին կազմում են 5,5 միլլ. ռուբ., փոխառութեան միջոցները — 20,3 միլլ. ռուբ.

Գյուղ-տնտեսական կոոպերացիայի աճումը Ա. Ս. Ֆ. Խ. Հ.-ում յերևում է հետևյալ արդյունակից:

	Կոոպերատիվների թիվը:		Անդամների թիվը:	
	1/-Մ	1/-Մ	1/-Մ	1/-Մ
	25 թվ.	26 թվ.	25 թվ.	26 թվ.
Վրաստան	202	89	48.559	33.306
Ադրբեյջան	184	233	32.336	57.422
Հայաստան	116	168	7.626	12.010

Ընդամենը 502 490 88.121 102.738

(Нар. хоз во Закавказья в цифрах 27 г. Стр. 425-427):

Ինչպես և սպառ-կոտպերացիան, գյուղ-տնտ. կոտպերացիայի ստորին ցանցը աշխատում և առանց փաստի, իսկ Միութենական կենտրոնները 24-25 թիվը վերջացրեցին փաստով: Գյուղ-տնտ. կոտպերացիայի դրությունը և հերթական խնդիրները մանրամասն քննության առնվեց Անդրկ. Սորհրդների 4-րդ համագումարում:

Գյուղ-տնտեսական վարկավորման գործը ունի հետևյալ կառուցվածքը՝

Անդր-գյուղ-բանկ, հանրապետական 7 բանկեր և 323 վարկա-յին ընկերություններ 140 հազար անդամներով: Հիմնական կապի-տալները՝ Անդր-գյուղ-բանկ-2.961 հազ. ռուբ., Վրաս-բանկ—1.620 հազ. ռուբ., Ադր-բանկ-919 հազ. ռուբ., Հայ-բանկ-908 հազ. ռուբ., Աբխազ-բանկ-525 հազ. ռուբ., Նախիջ-բանկ-237 հազ. ռուբ. (առ 1/-X 26 թ.):

Անդր-գյուղ-բանկի փոխառու միջոցները 2,3 անգամ մեծ են հիմ-նական կապիտալից: 1925-26 թվ. գյուղատնտեսություն վարկա-վորումը 55% -ով գերազանցվեց նախագծված ծրագրից (ծրագրված եր 14.400 հազ. ռուբլի, վարկավորված ե-22.376 հազ. ռուբլի). Միայն Անդր-գյուղբանկը վարկավորել է 13,264 հազ. ռուբլու: Ա-մենից շատ վարկավորվել են՝ ծխախոտագործությունը, խաղող և մետաքսագործությունը: Չքավորությունը ստացել և վարկ 1925-26 թվ.-635 հազ. ռուբլի:

Գյուղ-տնտես. վարկի թույլ կողմերը հետևյալներն են: ա) ազ-գաբնակչության խնայողությունները բավականաչափ չեն ոգտա-գործվում, բ) վարկավորումը գլխավորապես կատարվում է կարճ ժամանակով. և գ) արտադրության համայնացման խնդիրը բա-վարար չափով չի լուծված: Հերթական խնդիրն է՝ գրավել իրեն ազգաբնակչության միջոցները վարկային կոտպերացիայի ստորին ցանցում: (Առ 1/-X 1914 մեկ շնչին խնայողություններ ընկնում եր 14 ռ. 12 կոպ., 1926 թվին—2 ռուբ.):

7. XV Կուս-կապուստար գյուղի կոտպերացիայի աշխատանքների մասին:

Ընկ. Մոլոտովի թեզիսները, թվելով կոտպերացիայի շինարարու-թյան նվաճումները, միաժամանակ ընդծում են նայել կուսակցա-կան գծի խեղաթյուրման դեպքեր: ա) Հաճախ պետական մթերոդ

մարմինները բավականաչափ հաշվի չեն առնում կոտպերացիայի նը-շանակությունը, դարձնելով նրան իրենց հասարակ բաժանմունք:

բ) Հենց կոտպերացիայի մեջ նկատվում են մի շարք վատառողջ-յերևույթներ, վորոնք ազդանշում են կուսակցական գծի խեղա-թյուրումն: Կոտպերացիայի կազմն ընդհանրապես և ամբողջովին ան-կասկած չքավոր գյուղացիական է, սակայն քիչ չեն դեպքեր, յերբ չքավորությունն ավելի քիչ է կոտպերացված, իսկ անհամեմատ ա-վելի կոտպերացված է գյուղի հարուստ վերնախավը:

գ) Չընայած կուս-վորոշումներին, կոտպերացիայի ընտրական մար-մինների մեջ կուլակներին չթույլատրելու մասին, այդ մարմինների կազմի մեջ կուլակները մտնում են:

դ) Հաճախ գյուղի վերին խավերը համեմատաբար ավելի են մեքենայներով և վարկերով ապահովվում:

ե) Չքավորությունը կոտպերացման յենթարկելու համար հատ-կացված ֆոնդերը ոգտագործվում են վոչ անմիջական նպատակով: Իբրև հերթական խնդիրներ թեզիսները առաջադրում են:

ա) ամրացնել և զարգացնել պետական որգանների և կոտպե-րացիայի հաշիվությունները, գյուղում արդյունաբերական ապրանք-ների վաճառքի և քաղաքի համար գյուղատնտեսական մթերքներ մթերելու գործում, վորպես կարևորագույն պայման շուկայի տար-րերը վերացնելու, ծրագրային սկզբունքը գյուղատնտեսություն վրա տարածելու և սոցիալիստական ինդուստրիայի ղեկավարող դե-րն ապահովելու ամբողջ ժողովրդական տնտեսության մեջ:

բ) Ամեն կերպ աջակցել պայմանագրեր կնքելու պրակտիկայի զարգացմանը (կոնտրակտացիա և այլն) կոտպերացման յենթարկ-ված գյուղացիության և պետ որգանների միջև, վորոնք անմիջա-կան կապ են հաստատում գյուղական տնտեսությունների և սո-ցիալիզացիայի յենթարկված արդյունաբերության համապատաս-խան ճյուղերի միջև (շաքարի, տեքստիլ-արդյունաբերություն և այլն), համապատասխան գյուղատնտեսական շրջանների ու ճյու-ղերի պետական պլանային կարգավորման գործը թեթևացնում համար:

գ) Կոտպերացիայի ուժեղացման, կուլակին և մասնավոր առե-տրականին ապրանքային շրջանառությունից դուրս քշելուն զուգըն-թաց անհրաժեշտ է այնպիսի փոխհարաբերություններ ստեղծել կո-տպերացիայի և պետորգանների միջև, վորոնք կարող կլինեն ապա-հովել կոտպերացիայի աշխատանքի ընդլայնման շրջանը, նկատի ու-

նենալով անպայման կերպով խորհրդային պետութեան շահերի ուղեկավորութեան ապահովութիւնը:

դ) Ամենամօտ ժամանակաշրջանում կոոպերացիայի մեջ քաշել ամբողջ չքովոր գյուղացիութիւնը և միջակ գյուղացիութեան մեծամասնութիւնը:

ե) Գյուղատնտեսական կոոպերացիայի սիստեմի մեջ առնել այսպես կոչված «վայրենի կոոպերատիւները»:

զ) Քաջալերել գյուղատնտեսական կոոպերացիայի հատուկ տեսակներին (Վերակազմվող Գյուղատնտեսական Միութիւն, Հացկենտրոն, Յուղկենտրոն Վուշկենտրոն և այլն) կազմակերպման պրակտիկան: Անհրաժեշտ համարել կոոպերացման այդ տեսակներին հետագա զարգացումը, վորպես աստիճանական անցման ամենաճիշտ միջոց, վաճառքի և հայթայթման կոոպերացումից դեպի անհատական գյուղացիական տնտեսութիւնների արտադրութեան համայնացումը:

յե) Ուժեղացնել պայքարը վոր մղվում է թույլ և ինվենտար չունեցող տնտեսութիւններն ազատելու կուլակ տարրերի կախումից: Այդ նպատակով պետական վարձակալանքների հետ միասին պետք է ուժեղացնել նախ գյուղատնտեսական կոոպերացիային կից վարձակալանքների լայն ցանցը վորոնք արտոնյալ պայմաններով մեքենաներ են մատակարարում թույլ տնտեսութիւններին:

ը) Ավելացնել չքավորների վարկավորման ֆոնդերը, տալով նրանց արտադրական կոոպերատիվ ուղղութիւն:

թ) Ուժեղացնել պայքարը այն կուլակ տարրերի դեմ, վորոնք փորձում են գրավել ստորին կոոպերատիվ կազմակերպութիւնները, առաջ քաշելով կոոպերացիայի մեջ չքավորների և միջակների ամենահոսսալի կադրերը:

ժ) Հավանութիւն տալ գյուղատնտեսական կոոպերացիայի միութիւններին միութիւն կազմելուն, վորը հանդես է գալիս իբրև գյուղատնտեսական կոոպերացիայի բոլոր տեսակները միացնող մի կենտրոն:

Տ Կուլսուրական աշխատանք գլուղում

Թվելով կոոպերատիվ շինարարութեան նվաճումները և թերութիւնները պետք է հիշել մեկ պայման՝ միայն դանդաղ թափով,

ազգաբնակչութեան նյութական և կուլտուրական մտադրակի բարձրացման հետ զուգընթաց կամրանա և կծավալվի մասսաների կոոպերացումը և նրանց ահտիվ մասնակցութիւնը կոոպերատիվ աշխատանքներում:

«Առաջ մենք ծանրութեան կենտրոն ընդունում եյինք և պետք է ընդունեինք քաղաքացիական կոիւլը, հեղափոխութիւնը, իշխանութեան նվաճումը և այլն, իսկ հիմա ծանրութեան կենտրոնը փոխվում է այնչափ, վոր նա փոխադրվում է դեպի խաղաղ, կազմակերպչական «կուլտուրական» աշխատանքը, յեթե չլինեյին միջազգային փոխհարաբերութիւնները, մեր պարտականութիւնը պայքարել մեր դիրքերի համար միջազգային մասշտաբով...»

Իսկ այդ կուլտուրական աշխատանքը գյուղացիութեան մեջ վորպես տնտեսական նպատակ, հետապնդում է հենց կոոպերացիան: (Ленин О кооперации):

ԿՈՒՍԱԿՑՈՒԹՅԱՆ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆՈՒԹՅՈՒՆԸ ԱՌԵՎՏՐԻ ԲՆԱԳԱՎԱՌՈՒՄ

1. Առեվտրի նշանակութիւնը:

«Առեւտուրը միակ հնարավոր տնտեսական կապն է տասնյակ միլլոնավոր մանր հողագործների և խոշոր արդյունաբերութեան մեջ յեթե... յեթե այդ հողագործների կողքին չըկա հոյակապ խոշոր մեքենայական ինդուստրիա իր ելեքտրական լարերի ցանցով, ինդուստրիա, վորը կարող է և իր տեխնիկական հզորութեամբ և իր կազմակերպչական «վերնաշէնքով» ու ուղեկցող յերևույթներով մատակարարել մանր հողագործներին լավագույն մթերքներ մեծ չափերով, ավիլի արագ և եժան քան առաջ: Համաշխարհային մասշտաբով այս «յեթե»-ն արդեն իրականացած է, այդ պայմանը արդեն կա, սակայն առանձին յերկրին և այն ել կապիտալիստական յերկրներից ամենահետամնացածներից մեկին, վորը փորձել եր իսկույն և անմիջապես կիրառել, կյանքում իրականացնել, գործնականորեն կանոնավորել արդյունաբերութեան և գյուղատնտեսութեան նոր կապը, չըբավականացրեցին ուժերը «ուժեղ գրոհ»-ի խնդրում

և հիմա պետք է լուծի մի շարք դանդաղ, հետևողական, զգուշ «պաշարման» գործողություններով: Նվաճել առևտուրը, տալ նրան ուղղություն, դնել նրան վորոշ շրջանակների մեջ պրոլետարական պետական իշխանությունը կարող է» (Ленин том XVIII ч. I):

«Գյուղատնտեսության ապրանքայինության մեծացումը և գյուղատնտեսական միջոցների սպառման շուկայի լայնացումը, քաղաքի և գյուղի մեջ շուկայի հավասարակշռության պաշտպանությունը, աշխատանքի արտադրողականության աճման հետ միասին, ի հաշիվ առևտրական միջնորդության արժեքի կրճատման թե արգյունաբերական և թե գյուղատնտեսական ապրանքների գների սիստեմատիկ իջեցումը, առևտրական պաշարների կուտակումը, արտաքին առևտրի շրջանառության հետագա զարգացումը, այդ խնդիրը կիրառող ապարատի կատարելագործումը—ահա հերթական խնդիրները առևտրի բնագավառում: Սակայն առևտուրը վոչ թե «ինքնանպատակ» է, այլ ծառայում է վորպես միջոց «ժողովրդական տնտեսության աշխուժացման», արդյունաբերության բարձրացման, հետագայի ավելի լայն և խոր միջոցների, ինչպես ելքորոֆիկացիայի, կիրառումը թեթևացնելու համար (Լենին):

2. Պեսական, կոոպերատիվ յեվ մասնավոր առևժսի գնահատականը:

Տնտեսական տեսակետից առևտուրը մի գործողություն է, վորի տակ թագնված է բաշխումը: Կապիտալիստական հասարակության մեջ առևտուրը անջատված է արտադրությունից, քանի վոր դերերի՝ այս բաժանումը կրճատում է ապրանքաշրջանառության ծախքերը: Խ. Ս. Հ. Միություն ապրանքա-սոցիալիստական տնտեսությունում առևտուրը նույնպես անջատված է արտադրությունից, սակայն խնդիր է զրվում մասնավոր առևտրական կապիտալը փոխարինել պետական և կոոպերատիվ առևտրի ապարատով:

Կոոպերատիվ և պետառևտուրը, կրճատելով շրջանառության ծախքերը հանդիսանում են առևտրի ավելի կատարելագործված ապարատ: Այդ պատճառով առևտրի զանազան տեսակների (պետական, կոոպերատիվ և մասնավոր) եռության սկզբունքային գնահատականը տալիս, կուսակցությունը բոլոր առավելությունները տալիս է պետառևտրին և կոոպերացիային: Մեր անկուլտուրականության, տնտեսական հետամնացության պայմաններում հաճախ կո-

ոպերացիայի շրջանառության ծախքերը մասնավոր առևտրականի շրջանառության ծախքերից շատ են լինում, սակայն սա վոչ թե վարկաբեկում է կոոպերացիայի սկզբունքային նշանակությունը, այլ ասում է նրա կազմակերպչական, ֆինանսական և տեխնիկական ամրագրման անհրաժեշտության մասին: Շրջանառության ծախքերի կրճատումը, մասնավոր առևտրական կապիտալիստի մեծ շահերի աղբյուր՝ շուկայի տարբերության վոչնչացումը, միլլիոնավոր սպառողներին կոոպերատիվ շինարարությունը մասնակից դարձնելը, փաստացի գերակշռություն կտան կոոպերացիային և պետառևտրին, վորի հետևանքով մասնավոր առևտուրը դուրս կըմղվի: Առայժմ, քանի պետառևտուրը և կոոպերացիան չեն կարող ամբողջ ապրանքաշրջանառությունը ստանձնել, (գլխավորապես միջոցների բացակայության պատճառով) մենք թույլատրում ենք մասնավոր առևտուրը, վորը ապրանքարտադրողի և հաճախ նաև (ապրանքային սովի պայմաններում) սպառողի հաշվին յուրացնում է միլլիոնավոր բուրժուներ: Մեծածախ առևտրի բնագավառում ավելի հեշտ է դուրս մղել մասնավոր առևտրական կապիտալին, քան մանրածախում, վորտեղ մասնավոր կապիտալը դեռ բավականաչափ ժամանակ կըմնա, պետական մանրածախ առևտրի կազմակերպելու գժվարության պատճառով:

3 Պեսուբյան յեվ կոոպերացիայի մասնակցությունը առևժսի մեջ
Պետության, կոոպերացիայի և մասնավոր կապիտալի մասնակցությունը առևտրական շրջանառության մեջ բնորոշում են հետևյալ թվերով:

(Համարիչը ցույց է տալիս մեծածախ առևտրի 0/0-ը, հայտարարը՝ մանրածախի 0/0-ը)

Տարիներ	Պետառևտուր	Կոոպերացիա	Մասնավոր
	52,1	26,1	21,8
1923-24 թ.	11,3	30,1	58,6
	51,5	39,0	9,5
1924-25 թ.	19,6	36,1	44,3
	48,6	41,2	9,2
1925-26 թ.	17,5	43,7	38,8
	49,0	42,0	9,0
1926-27 թ.	17,0	47,5	35,5

Այս թվերը ցույց են տալիս մասնավոր առևտրի անկումը և պետական ու հատկապես կոոպերատիվ առևտրների աճումը: Հետագայում մասնավոր առևտուրը կարելի է դուրս մղել միայն և միայն պետ և կոոպերատիվ առևտրների լայնացմամբ, հակառակ դեպքում ապրանքաշրջանությունը կրկնապատկվի:

Անդրկովկասում, պետ, կոոպերատիվ և մասնավոր առևտրների փոխհարաբերությունը ցույց են տալիս հետևյալ թվերը:

Տարիներ	Պետառևտուր	Կոոպերացիա	Մասնավոր
23-24 թվ.	31 ⁰ / ₀	14 ⁰ / ₀	55 ⁰ / ₀
24-25 թվ.	38 ⁰ / ₀	22 ⁰ / ₀	40 ⁰ / ₀

(Нар. хоз-во Закавказья за 1924—25 год. стр. 83):

4. ԳՆԵՐԻ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆՈՒԹՅՈՒՆԸ

Արդյունաբերական և գյուղատնտեսական ապրանքների գների քաղաքականությունը ներկայումս հանդիսանում է տնտեսության կենտրոնական խնդիրը: Քաղաքի և գյուղի մեջ առաջ յեկած դիսպրոպորցիայն, առաջ է բերում ապրանքային սով և հեռացնում արդյունաբերական և գյուղատնտեսական ապրանքների գների մկրամը: 1926-27 թվ. առաջին յեռամսյակում (1926 թվի հոկտեմբեր) գյուղատնտեսական ապրանքների ինդեկսը (ցուցանիշը) նախապատերազմյանի հետ համեմատած հաշվվում էր 1,153, իսկ արդյունաբերական ապրանքների ինդեկսը 2,25: Ուրիշ խոսքով, արդյունաբերական ապրանքները գյուղացու համար 2 անգամ թանկ են նախապատերազմյան գնից:

Քաղաքի և գյուղի կապի ամրացման և արդյունաբերության հետագա զարգացման շահերը պահանջում են փոխել գների փոխհարաբերությունը: Պետական և կոոպերատիվ առևտրների ամրացումը մեծացնում է Խորհրդային պետության և կուսակցության պատասխանատվությունը գների քաղաքականության խնդրում: «Մկրամը» կարելի է փոխադրել յերկու միջոցով՝

ա) Թողնելով արդյունաբերական ապրանքների գները նույնը բարձրացնել գյուղատնտեսական ապրանքների գները:

բ) Թողնելով գյուղատնտեսական ապրանքների գները կայուն, իջեցնել արդյունաբերական ապրանքների գները:

Առաջին դեպքում անպայման կբարձրանա անվանական աշ-

խատավարձը ի հաշիվ իրական աշխատավարձի անկման և արդյունաբերական ապրանքների գների ու ինքնարժեքի բարձրացման: Այդ պատճառով այդ ուղին և անընդունելի է.

Յերկրորդ դեպքում, առաջին հերթին պետք է իջեցնել արդյունաբերական ապրանքների գները կրճատելով առևտրական ապարատի մեծ շահերը և վերադիր ծախսերը, լավացնելով գործարանից մինչև սպառողը տանող ապրանքատար ցանցը, և յերկրորդ հերթին իջեցնել գործարանային գները, կրճատելով ինքնարժեքի առանձին տարրերը՝ աշխատանքի արտադրողականության բարձրացում, հում նյութի կամ ապրանքի փչացման դեպքերի նվազեցում և այլն:

Այս յերկրորդ գիծը (արդյունաբերական ապրանքների գների իջեցումը) կուսակցության գիծն է:

Արդյունաբերական ապրանքների գների իջեցման միջոցով կարելի է ա) վերացնել մեր տնտեսական մարմինների փթելու վտանգը, վորը կարող է զարգանալ արտադրության և առևտրի մենաշնորհ դրություն հետևանքով և բ) ուժեղացնել զցուղի և քաղաքի կապը:

Կենտկոմի պլենումը (1927 թվ. փետրվարին) վորոշեց մինչև 1927 թվի հունիսի 1-ը իջեցնել մանրածախ գները 10⁰/₀: Իջեցման այս տևողը հանդիսանում է գների սխառեմատիկ իջեցման աստիճաններից մեկը: Կենտկոմի այս զիբեկտիկը հունիսի 1-ին չրիրագործվեց: Իջեցումը առանձնապես դժվարանում է գյուղերում, այն ինչ արդյունաբերական մեծ կենտրոններում, վորտեղ գների իջեցման կամպանիայում ակտիվ մասնակցություն են ցույց տալիս բանվորները, իջեցումը տալիս է խոշոր արդյունքներ: Տարվա վերջին միջին թվով իջեցումը հասել է 9,5⁰/₀: Ա. Ս. Ֆ. Խ. Հ.-ում իջեցման ⁰/₀ քաղաքներում հավասար է 8, իսկ գյուղերում 5: Դիրեկտիվի վերջնական կիրառումը պարտադիր է: Ըստ պետպլանի ստուգողական թվերի 1926/27 թվին պետք է ապրանքների ինքնարժեքը իջեցրվեր միջին թվով 5⁰/₀: Այս դիրեկտիվը ժամանակին չէ իրագործված և թողնված է 1927/28 թվին:

Գների իջեցման քաղաքականության հետ կապված է նաև հում նյութի գնի իջեցման խնդիրը: Հատուկ նշանակություն ստանում է սպառողական վայրերը ներմուծվող հացի բարձր գնի իջեցումը: Այս շրջաններում հացի գնի իջեցումը ազդակ կըհանդիսա-

նա գլուղացիութեան համար տեխնիկական կուլտուրաների տարածութեան արագ մեծացման գործում:

5. Արտաքին առևտրի կազմակերպությունը:

Ներքին շուկայի գրավման խնդիրը չի կարելի լուծել առանց արտաքին առևտրի կազմակերպման: Խորհրդային Միության տնտեսական կյանքում ներքին և արտաքին առևտուրը սերտ կերպով շաղկապվում են իրար հետ: Այդ պատճառով 1926 թվականին արտաքին առևտրի և ներքին առևտրի կոմիտեները ձուլվեցին:

Խորհրդների կամ կուսակցության յուրաքանչյուր համագումարը ընդգծում է արտաքին առևտրի մենաշնորհի անսասանութունը: Արտաքին առևտրի մենաշնորհը՝ ա) պաշտպանում է Խ. Ս. Հ. Մ-յան դեռ թույլ արդյունաբերությունը կապիտալիստական աշխարհից. բ) կանխում է հում նյութի տարրերային արտահանման վստահը Միութեան սահմաններից գ) հնարավորություն է տալիս Խորհրդային պետությանը մենաշնորհի ձևով ասպարեզ գալ համաշխարհային շուկայում իբրև վաճառող և գնող: Արտաքին առևտրի մենաշնորհի դեմ ուղղված ամեն տեսակի ձգտումներ (անհաճախ նրանից թե առաջարկվում են կուսակցության առանձին անդամների թե ժեների տնտեսական կոնֆերանսի կապիտալիստական պատգամավորների կողմից) դատապարտված են անհաջողության: Արտահանման-ներմուծման ծրագիրը կազմում են տնտեսական գերագույն մարմինները հաշվի առնելով հիմնարկությունների և մասնավոր անհատների պահանջը: Առևտր-ժողովուրդը տալիս է իրավունքներ (լիցենզիա) արտասահմանում առևտրական գործողություններ կատարելու համար: Առևտրական գործողությունները կատարվում են առևտրական ներկայացուցչություն ապաքարտների միջոցով: Նավթ-տեկստիլ ու անտառային սինդիկատները և կենտրոնությունը իրավունք ունեն առևտրական ներկայացուցչությունների հակողության տակ, առանձին ասպարեզ գալ արտաքին շուկայում:

6. Արտաքին առևտրի վերջին 4 տարիներում

Արտահանման-ներմուծման վերջին 4 տարիների ծրագրի վերլուծությունը տալիս է հետևյալ պատկերը. (միլիոն ռուբլիներով):

	1913 թիվ.	1923/24 թ.	1924/25 թ.	1925/26 թ.	1926/27 թ.
Արտահանում	1520	523	551	668	766
Ներմուծում	1374	432	720	786	679
Սալդո	+ 146	+ 91	— 169	— 118	+ 85

Նախապատերազմյան արտահանման մեջ գերակշռում էին գլուղատնտեսական ապրանքները: Ներկայումս համեմատաբար ավելացել է արդյունաբերական արտահանման ⁰/₁₀, գլխավորապես ի հաշիվ նավթի, Խ. Ս. Հ. Մ-ն արտահանում է. նավթ, ցորեն, կանեփ, ծխախոտ, մորթիներ, անտառ, վուշ և անասնաբուծության մթերքներ՝ յուղ, միս, ձու:

Ներկայիս ներմուծումը իր ճնշող մեծամասնությամբ կազմված է մեքենաներից և հում-նյութերից (բամբակ, կաշի, բուրդ): Սպառման առարկաները ներմուծվում են հնչին քանակությամբ: Զընայած XIV կուս-համագումարի կարուկ դիրեկտիվին, վորպեսզի 1925/26 թվին ստեղծվի 100 միլլ. ռուբլու ակտիվ բալանս, 25/26 թվին ունեցել ենք պասսիվ բալանս, վորը բացատրվում է հացամթերման բնագավառում յեղած տնտեսական դժվարություններով: Պասսիվ բալանսը վտանգում է մեր գրամական սիստեմի կայունությունը: 1926/27 թիվը պետք է վերջանա ակտիվ բալանսով: Առաջին կիսամյակում արտահանումը գերազանցում է ներմուծմանը 124 միլլ. ռուբլիով, գլխավորապես ներմուծման կրճատման հետևանքով: Վերջնական բալանսը կարելի չէ հաշվել միայն տարվա վերջին:

ԱՍՖՆՀ-ն մասնակցությունը արտաքին առևտրում յերևում է հետևյալ աղյուսակից (1000 նախապատերազմյան ռուբլիներով):

	22/23 թիվ.	23/24 թիվ	24/25 թիվ:
Արտահանում	20,824	42,077	64,025
Ներմուծում	26,036	22,036	42,088

Արտահանման գլխավոր առարկաներն են՝ շաքար, մարգանց, նավթ, մետաքս, գորգեր: Ներմուծման առարկաներն են՝ ցորենի ալյուր, բրինձ, չորացրած մրգեր, մշակված կաշիներ, մեքենաներ, ավտո-մոտոցիկլետների մասեր: Սրա հետ միասին հետաքրքիր է բերել նաև թվեր ԱՍՖՆՀ-ն առևտրի մասին մյուս Խորհրդային հանրապետությունների հետ (1000 նախապատերազմյան ռուբլիներով):

	22/23 թ.	23/24 թ.	24/25 թ.
Արտահանված ե խորհրդ. Հանրապետ.	108,045	130,555	183,359
Ներմուծված ե խորհրդ. Հանրապետ.	68,019	92,999	155,928

Այս թվերը ցույց են տալիս Անգրկովկասի անտեսական կապը մյուս խորհրդային Հանրապետությունների հետ:

7. Միջազգային բաղադրություններ յեվ առաջին անգամի հերթական խնդիրներ 1926/27 թվին:

Կենտկոմի և ԿՎՀ-ի միացյալ ոգոստոսյան պլենումը գոհունակությամբ շեշտում է, վոր առևտրական հարաբերությունների խրվումը Անգլիայի հետ Հանգրադարձավ ընթացիկ տարվա անտեսական պլանները իրականացնելու վրա: Իսկ ժող-տնտեսություն հրակող թվերը տալիս են արտաքին առևտրի շրջանառության հետևյալ գնահատականը 1927/28 թվին:

«Անցած տարին (ավելի ճիշտ նրա առաջին կիսամյակը) բացառիկ բարենաջող եր արտաքին առևտրի համար: Արտահանման ծրագիրը կիրառվել է գլխավորապես համաշխարհային շուկաների համեմատաբար բարձր կոնյունկտուրայի հաշվին (հաց, վուշ, անտառ, մորթիներ): Նույնքան ել բարենպաստ կոնյունկտուրա եր ներմուծվող հիմնական հում նյութի համար: Վերջապես կահավորման մի մասը ստացվել է ի հաշիվ յերկարատև վարկի: Այս յերեք գործոնների միացյալ ներգործությունը ապահովեց արտաքին առևտրական շրջանառության համեմատաբար հաջող ծավալումը, չընայած տարվա յերկրորդ կեսի բարդացող մոմենտներին: Տնտեսական արտաքին բարդությունները անխուսափելիորեն մեծ դժվարություններ են մտցնում մեր տնտեսական շրջանառության մեջ արտաքին աշխարհի հետ, պահանջվում են լրացուցիչ (յերբմե և անշահավետ) շարժեր արտաքին շուկաներում, հակադրոծակալների վերախմբավորում և այլն: Թեպետ և սրա հետ միասին համաշխարհային շուկաներում կոնյունկտուրան ընդհանուր առմամբ մնում է բարենպաստ արտահանվող ապրանքների համար, սակայն նա այնքան բարձր չի, վորքան անցած տարում: Պարզ չեն յերկարատև վարկերի հեռանկարները: Այս բոլորը պահանջում է հսկայական ակտիվություն և արտահանման միջոցների մոբիլիզացիա»:

Արտաքին առևտրի հերթական խնդիրները պետք է հաշվել՝ ա) Արտահանման վերադիր ծախքերի իջեցումն (այսպես որին նախ 1913 թվականին մեկ արկղ ձուռն ունեւր վերադիր ծախքեր— 8 ռ. 14 կոպ. 1925/26 թվ. դառնում է 24 ռ. 54 կոպ. իսկ 26/27 թվին—21 ռ. 63 կոպ., մեկ փութ կովի յուղին 1913 թվին վերադիր ծախքեր ընկնում էին 2 ռ. 75 կոպ., 25/26 թվին—5 ռուբ. 70 կոպ. 26/27 թվին—4 ռ. 43 կոպ.):

բ) Արտահանվող ապրանքների և նրանց փաթաթելու վորակի բարձրացումը:

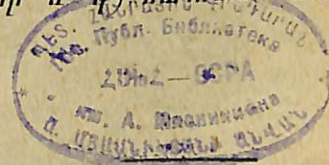
գ) Արտահանվող մեր հում նյութի նախնական մշակումը, վորը կբարձրացնի արտահանման շահը:

դ) Գների իջեցումը ներքին շուկայում, վորը կապահովի արտաքին առևտրի շահավետ լիթյունը և կբարձրացնի մեր մրցողականությունը:

ե) Զարգացնել արդյունաբերական ապրանքների արտահանումը Արևելյան յերկրներ:

զ) Արտահանման-ներմուծման ծրագիրը կառուցել յերկրով ակտիվ բալանսը ապահովելու անհրաժեշտությունից և յերկրի ինդուստրիալիզացիայի շահերից:

Համաշխարհային գների և խորհրդային Միության ներքին գների միջև գոյություն ունեցող «մկրատի» (Միության գները ընդհանուր առմամբ բարձր են համաշխարհայիններից) հետևանքով մեր արտաքին առևտրի մենաշնորհը գրոհի և յենթարկվում յերեք կողմից՝ ա) Արևմուտքի կապիտալիստների, բ) գյուղի վերնաշերտի և միջակների մի մասի և գ) արտահանող գների կողմից:

ՀՀ Ազգային գրադարան

NL0046079

ԵԿԵ

9013

